

ปั้นเด็กปั้นดิน เพื่อท้องถิ่นยั่งยืน

(จากชุดโครงการวิจัยระบบการศึกษากับชุมชน)

สนับสนุนงบประมาณการวิจัยจาก สกว.

สัญญาเลขที่ RDG 4540026

เวช หกพันนา

วิมลฉัตร มีหนองหัว

วีระศักดิ์ จารุแพทย์

คำนำ

รายงานผลการวิจัยฉบับย่อ เรื่องปั้นเด็กปั้นดินเพื่อท้องถิ่นยั่งยืน เป็นการสรุปผลการดำเนินงานตลอดโครงการตั้งแต่การวิจัยระยะที่ 1(และผลการวิจัยระยะที่ 2 โดยมีรายละเอียดทั้งด้านโครงการวิจัย แผนการดำเนินการ และสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้เห็นภาพรวมของการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอนและกระบวนการ หวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับทุกท่าน ไม่มากก็น้อย การดำเนินการวิจัยนี้อาจมีความแตกต่างจากหลายโครงการ การสรุปผลการวิจัยอาจมีข้อบกพร่องไม่สมบูรณ์บ้างหากมีส่วนใดที่บกพร่องและหากท่านผู้อ่านจะทักท้วงข้อบกพร่องและขอเสนอแนะข้อปรับปรุงแก้ไข หรือมีข้อเสนอแนะใดๆโปรดส่งข้อเสนอแนะนั้นๆไปที่ ผศ.เวช หกพันนา คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี หรือที่ Wech_hokpunna@hotmail.com หรือ โทร.0138761971 ด้วยจักเป็นพระคุณอย่างสูงยิ่ง

เวช หกพันนา

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ความนำ	๑
คำถามหลักในการวิจัย	๑
การศึกษาบริบทของชุมชนก่อนการดำเนินการ	๑
ประวัติความเป็นมาของชุมชน	๒
ทรัพยากร	๒
ด้านเศรษฐกิจ	๒
ด้านสังคมและการปกครอง	๒
ระบบสาธารณสุขภาค	๓
สถานศึกษา	๔
ด้านประเพณี-วัฒนธรรม	๔
ด้านภาวะผู้นำ	๕
ด้านการประกอบอาชีพ	๕
ด้านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน	๕
ด้านความสัมพันธ์กับองค์กรอื่น	๕
อาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน	๖
กระบวนการทำเครื่องปั้นดินเผา	๖
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับอาชีพเครื่องปั้นดินเผา	๙
เส้นทางการจำหน่าย	๑๑
บทเรียนงานปั้นดิน	๑๒
ปัญหาแลปัจจัยและการดำรงอยู่หรือล่มสลายของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา	๑๔
ปัจจัยที่ทำให้เกิดอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน	๑๔
ปัจจัยการดำรงอยู่และการล่มสลายของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา	๑๕
สภาพปัญหาของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา	๑๗
โอกาสในการพัฒนาอาชีพเครื่องปั้นดินเผา	๑๙
วัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชน	๒๐
แผนการดำเนินการกิจกรรมการวิจัย	๒๑
กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๓
ขอบเขตของการวิจัย	๒๖

การวางแผนโครงการ	๒๖
การประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง	๒๗
การดำเนินการกิจกรรม	๒๘
การควบคุมโครงการ	๒๙
การปรับปรุงและซ่อมเสริม	๓๐
การประเมินผลโครงการ	๓๐
สรุปการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม	๓๑
ผลกระทบของโครงการ	๓๖
สรุป	๓๖
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	๓๖
ข้อเสนอแนะในการวิจัย	๓๘

โครงการวิจัยปั้นเด็กปั้นดินเพื่อท้องถิ่นยั่งยืน

ความนำ

โครงการ "ปั้นเด็ก ปั้นดิน เพื่อท้องถิ่นยั่งยืน" เป็นโครงการต่อเนื่องจากโครงการ "การศึกษาการดำรงอยู่ และการล่มสลายของอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านปากห้วยวังนอง" และเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย "ระบบการศึกษากับชุมชน" ที่ต้องการจะพัฒนาความร่วมมือของโรงเรียนกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพของชุมชน โดยการเพิ่มกิจกรรมที่มีส่วนสนับสนุนของกันและกัน เพื่อความยั่งยืนของอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน โดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรม วิธีการศึกษาใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยมีผู้เกี่ยวข้องในการศึกษารั้งนี้ประกอบด้วย นายอำเภอเมืองอุบลราชธานี อุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี พัฒนาการอำเภอเมืองอุบลราชธานี ผู้อำนวยการโรงเรียนปทุมพิทยาคม ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปากห้วยวังนอง กำนันตำบลปทุม ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลปทุม สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปทุม ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาตำบลปทุม โดยมีทีมวิจัยจากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี เป็นหัวหน้าและอาจารย์โรงเรียนปทุมพิทยาคม 2 คน เป็นนักวิจัยทั้งนี้ได้ใช้กลุ่มเครื่องปั้นดินเผากปากห้วยวังนองเป็นแกนในการเคลื่อนไหวหลักวัตถุประสงค์ 3 คือ

1. เพื่อศึกษาบทบาทโรงเรียนในการส่งเสริมอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนที่ใช้กระบวนการเรียนการสอนในสถานประกอบการโดยตรง
3. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์และการสร้างความเข้มแข็งของอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน

คำถามหลักในการวิจัย

1. โรงเรียนจะแสดงบทบาทในการส่งเสริมอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนในด้าน ทุน ตลาดผลิตภัณฑ์ การอบรมคุณธรรมจรรยาบรรณแก่ผู้ประกอบการได้อย่างไร
2. โรงเรียนจะสร้างหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้การเรียนการสอนอยู่ในชุมชนได้อย่างไร
3. ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนจะพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของตนให้ดีขึ้นจนอาชีพนี้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้อย่างไร

1. การศึกษาบริบทของชุมชนก่อนดำเนินการ

ชุมชนบ้านปากห้วยวังนองก่อนการดำเนินการในระยะที่ 2 จากการศึกษาในระยะที่ 1 ได้ทราบข้อมูลที่สำคัญที่นำมาประกอบการตัดสินใจดำเนินการ พอสรุปได้ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

จากประวัติความเป็นมาของชุมชนตามที่ได้เสนอไปแล้ว พบว่าบริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณปากน้ำห้วยวังนองตกแม่น้ำมูลดังนั้นจึงมีสัตว์น้ำชุกชุม ด้วยเหตุนี้คนกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาจึงทำอาชีพประมง แต่เนื่องจากสภาพดินเป็นดินเหนียวที่เหมาะสมกับอาชีพเกษตรกรรม จึงมีประชาชนอพยพเข้ามาทำสวนปลูกผักส่งขายเป็นอาชีพ และเนื่องจากบริเวณริมฝั่งแม่น้ำมูลมีดินเหนียวที่สามารถนำมาปั้นขึ้นรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้ ดังนั้นต่อมาจึงมีผู้ประกอบการอาชีพเครื่องปั้นดินเผาเพิ่มมากขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

1.2 ทรัพยากร

ในชุมชนมีทรัพยากรบุคคลครบทุกด้าน มีทรัพยากร เช่น ดินเหนียวสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา แต่เป็นที่ดินส่วนบุคคลที่ต้องซื้อ มีแหล่งน้ำเพียงพอ คืออ่างเก็บน้ำห้วยวังนองแม่น้ำมูล แต่ประชาชนไม่มีที่ดินเพียงพอสำหรับทำการเกษตร ไม่มีป่าในชุมชนและที่สาธารณะที่เป็นของชุมชน อาชีพเครื่องปั้นดินเผาจึงเหมาะสมกับถิ่นนี้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ชุมชนมีความพร้อมด้านทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรด้านอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ข้อสังเกตในเรื่องนี้คือ อ่างเก็บน้ำห้วยวังนองยังไม่สามารถอำนวยประโยชน์ต่อชุมชนเท่าที่ควรตามสภาพความเป็นจริง ถ้าหากชุมชนมีอำนาจบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำห้วยวังนองได้จะสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

1.3 ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนบ้านปากห้วยวังนอง (ตำบลพุม) มีรายได้ของประชากรเฉลี่ย 21,212 บาท ต่อปี ส่วนมากได้รับจากเงินเดือน ผลกำไรจากการค้าขาย ทำการเกษตรและเครื่องปั้นดินเผา ส่วนรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลได้จากการเก็บภาษีท้องถิ่น ภาษีการค้า ภาษีโรงเรือน ภาษีป้าย และอื่น ๆ

1.4 ด้านสังคมและการปกครอง

ด้านสังคมชุมชนมีทั้งสังคมสมัยใหม่ ได้แก่ สังคมข้าราชการ พ่อค้า และสังคมประเพณี ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรรมและกลุ่มอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นรวมทั้งมีการตั้งบ้านเรือนอยู่กันเป็นกลุ่มเครือญาติอีกด้วย

การปกครอง ปัจจุบันชุมชนได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลชั้น 4 มี คณะกรรมการประกอบด้วยสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้รับคัดเลือกจากประชาชนหมู่บ้านละ 2

คน รวมทั้งหมด 20 คน เข้าไปทำหน้าที่บริหารแต่ยังมีเจ้าหน้าที่กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เช่นเดิมด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ประชาชนบางส่วนเข้าใจไม่ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของทั้งสององค์กรนี้ นอกจากนั้นจากการศึกษาพบว่าผู้สมัครเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมือง ในการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2543 มีผู้ได้รับเลือกตั้งจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 85 ในจำนวนทั้งหมด 20 คน ที่พรรคการเมืองให้การสนับสนุน ข้อสังเกตในเรื่องนี้คือ ก่อนการเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งจะไปพบปะประชาชนบ่อยและใกล้ชิดมาก แต่เมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลง ผู้สมัครทั้งที่ได้รับและไม่ได้รับเลือกตั้งจะยุติบทบาทดังกล่าว การบริหารระบบนี้ทำให้เกิดกลุ่มคนที่รวมตัวกันเพื่อเข้าไปบริหาร กลุ่มใดที่มีจำนวนมากกว่าก็จะได้ทำหน้าที่บริหาร ซึ่งเป็นโอกาสที่จะทำให้โครงการที่ตนและกลุ่มของตนพอใจประสบผลสำเร็จ โครงการที่ได้รับอนุมัติมากที่สุด คือ โครงการก่อสร้างถนน ส่วนโครงการด้านอาชีพของประชาชนมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย จากสภาพที่เป็นอยู่จะเห็นว่าประชาชนได้รับประโยชน์จากระบบการปกครองได้ไม่ทั่วถึง และอาจไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน จะเห็นได้จากเรื่องประปาแม้จะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความเป็นอยู่ของประชาชน แต่ในหมู่ 6, 8 และ 9 ไม่มีน้ำประปาใช้ ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขเลย ดังนั้นการปกครองจึงน่าจะเป็นจุดอ่อนของชุมชนต่อไป ถ้ายังไม่มีมาตรการแก้ไข

1.5. ระบบสาธารณูปโภค

การคมนาคม ถนนสายหลักของชุมชนคือถนนสมเด็จซึ่งเป็นถนนลาดยาง ติดต่อระหว่างอำเภอเมืองอุบลราชธานี กับอำเภอตาลสุมตัดผ่านกลางชุมชน ถนนสายอื่น ๆ ในชุมชนเป็นถนนคอนกรีตหรือลาดยางตัดผ่านในย่านที่มีบ้านเรือนราษฎรหนาแน่น ส่วนบริเวณที่บ้านเรือนราษฎรไม่หนาแน่นเป็นถนนลูกรัง ดังนั้นจึงถือว่าการคมนาคมของชุมชนนี้มีความสะดวกสบาย

ไฟฟ้า โทรศัพท์ ประปา ชุมชนมีไฟฟ้าใช้เพียงพอทุกหลังคา มีไฟฟ้าให้แสงสว่างตามถนนสายหลักต่าง ๆ การประปาในชุมชนมีใช้เพียงบางหมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1,2,3,4,5 และ 7 ส่วนในหมู่ 6,8 และ 9 ยังไม่มีประปาใช้ประชาชนต้องใช้น้ำบาดาลหรือบ่อน้ำตื้น ดังนั้นชาวบ้านจึงมีปัญหาในเรื่องน้ำดื่มน้ำใช้ไม่เพียงพอ ส่วนโทรศัพท์ในชุมชนมีโทรศัพท์สาธารณะทั้งชนิดใช้บัตรและหยอดเหรียญ นอกจากนี้ยังมีโทรศัพท์ติดตั้งตามบ้านเรือนราษฎรอีกด้วย ทำให้เห็นว่าชุมชนมีระบบการสื่อสารที่สะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ด้านสาธารณสุข ชุมชนใช้บริการสถานอนามัยประจำตำบล นอกจากนั้นยังใช้บริการจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำจังหวัด

อุบลราชธานี และได้ให้บริการบัตรสุขภาพแก่ประชาชนอีกด้วย ดังนั้นจึงถือว่าชุมชนมีความพร้อมในด้านนี้

1.6. สถานศึกษา

ในชุมชนมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) จำนวน 1 แห่ง โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 1 แห่ง เพื่อให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนในชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียง นอกจากนี้ประชาชนยังสามารถส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในสถานศึกษาอื่น ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี เช่น โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช โรงเรียนนารีนุกูล ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอุบลราชธานี และสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

โรงเรียนในชุมชนมีจำนวนบุคลากรมากและมีภาระการสอนค่อนข้างต่ำ จึงมีเวลาเพียงพอต่อการให้บริการชุมชน แต่จากการสอบถามประชาชนและบุคลากรในโรงเรียนพบว่า การทำงานร่วมกับชุมชนของบุคลากรในโรงเรียนมีน้อย และกิจกรรมที่เข้ามาร่วมมือกันส่วนมากเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับงานประเพณี โรงเรียนมัธยมมีการเปิดสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับเครื่องปั้นดินเผา ในโรงเรียนประถมศึกษา มีการเปิดสอนวิชาเครื่องปั้นดินเผาในหมวดวิชาศิลปศึกษา เมื่อพิจารณาแผนงานโครงการของโรงเรียนมัธยม (โรงเรียนปทุมพิทยาคม) ไม่ปรากฏแผนงานโครงการเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา แต่ ปรากฏในแผนงานโครงการของโรงเรียนประถมศึกษา (ร.ร.บ้านปากห้วยวังนอง) ส่วนการทำงานร่วมกับชุมชนสามารถทำได้ดี ชุมชนยังให้ความสำคัญต่อโรงเรียนมากและให้ความร่วมมือกับโรงเรียนด้วยดี ทุกครั้งถ้ามีการขอความร่วมมือ

1.7 ด้านประเพณี-วัฒนธรรม

ชุมชนบ้านปากห้วยวังนองยึดถือประเพณีโบราณอีสาน คือฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีทำให้ประชาชนได้ทำกิจกรรมร่วมกันมีโอกาสพบปะสังสรรค์กัน ช่วยให้ระบบความสัมพันธ์ของชุมชนดีขึ้น การกินง่ายอยู่ง่ายยังคงดำรงอยู่ ดังนั้นหากพิจารณาแล้วจะพบว่าชุมชนยังปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นแบบแผนของสังคมเป็นส่วนใหญ่

ข้อสังเกตในเรื่องนี้คือ เครื่องดื่มที่ใช้ในการฉลองงานประเพณีเป็นปัจจัยที่สร้างความสัมพันธ์ได้ดี แต่ก็ทำให้เกิดการสิ้นเปลือง ซึ่งต่างจากสมัยโบราณซึ่งชาวบ้านใช้การหมักกลสาโทเพื่อใช้ในงานประเพณีต่าง ๆ โดยใช้วัสดุที่สามารถผลิตได้เอง ทำให้ประหยัดเป็นอย่างยิ่ง จึงเป็นที่น่าเสียดายที่เรื่องนี้ถูกห้ามโดยกฎหมายสรรพสามิต ซึ่งปิดทางการพัฒนาภูมิปัญญาไทยโดยสิ้นเชิง

1.8 ด้านภาวะผู้นำ

จากการศึกษาพบว่าผู้นำตามธรรมชาติ เช่น พระภิกษุ ภูมิปัญญา ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนน้อยลง การพัฒนาเป็นหน้าที่ของผู้ที่เป็นทางการเพียงอย่างเดียว ในปัจจุบันระบบการบริหารที่เหมาะสมคือ การนำแบบคณะบุคคล ประชาคมหมู่บ้าน และประชาคมตำบล มาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงาน ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ แต่สถานการณ์ที่ผ่านมายังใช้ระบบบริหารดังกล่าวน้อยมาก ดังนั้นจึงถือว่าภาวะผู้นำของชุมชนน่าจะต้องมีการแก้ไข

1.9 ด้านการประกอบอาชีพ

ประชาชนในชุมชนมีการประกอบอาชีพอย่างหลากหลาย และยังมีค่านิยมในอาชีพรับราชการ เช่น ครู ทหาร ตำรวจ ฯลฯ หรือเป็นลูกจ้างประจำในหน่วยงานของรัฐ เป็นลูกจ้างในห้างร้าน บริษัท โดยรับเงินค่าจ้างเป็นรายเดือน (เงินเดือน) ทั้งนี้เพราะเห็นว่าเป็นอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้แน่นอน รองลงมาได้แก่อาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไปที่คิดค่าจ้างเป็นรายวัน อาชีพเครื่องปั้นดินเผา และเกษตรกรรม ในชุมชนยังเห็นว่าผู้ที่ประกอบสัมมาชีพเป็นบุคคลที่น่ายกย่องนับถือ เมื่อพิจารณาการประกอบอาชีพในชุมชนสามารถจำแนกคนตามลักษณะอาชีพได้ 5 กลุ่ม คือ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มรับจ้างทั่วไป กลุ่มค้าขาย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา และกลุ่มเกษตรกร ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกันในด้านฐานะทางเศรษฐกิจ การยอมรับและฐานะทางสังคม ดังนั้นจึงทำให้คนในชุมชนมีความเป็นเอกภาพค่อนข้างน้อย แม้บางครั้งทำกิจกรรมร่วมกัน แต่ในความจริงยังมีการแบ่งกลุ่มอาชีพอยู่ในที่

1.10 ด้านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

การเรียนรู้ของชุมชนมีหลายรูปแบบทั้งแบบในระบบ หมายถึงการเรียนรู้ในสถานศึกษา และแบบนอกระบบ โดยการจัดการเรียนการสอนอาชีพต่าง ๆ ของหน่วยงานราชการ และการเรียนรู้แบบประสบการณ์ เช่น การเรียนรู้อาชีพจากผู้ปกครอง การศึกษาจากผู้รู้ภายในชุมชน และการเรียนรู้จากการทำงานในสถานประกอบการเช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

1.11 ด้านความสัมพันธ์กับองค์กรอื่น

ชุมชนมีความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นอย่างกว้างขวาง ส่วนมากเป็นความสัมพันธ์แบบแนวดิ่ง จะเห็นได้จากหน่วยราชการมีนโยบายให้ชุมชนปฏิบัติตามแนวโครงการของรัฐผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนความสัมพันธ์แนวราบมีน้อย เช่น ธนาคารในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีให้บริการกู้เงินและฝากถอนเงิน องค์การเคหะให้กู้ยืมเงินมาลงทุนในการผลิต การซื้อขายสินค้ากับชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่

บริเวณใกล้เคียง ความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กรอื่นจึงเป็นทั้งแบบแนวดิ่งและแนวราบ ถือว่ามีความสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง

2. อาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน

2.1 กระบวนการทำเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน

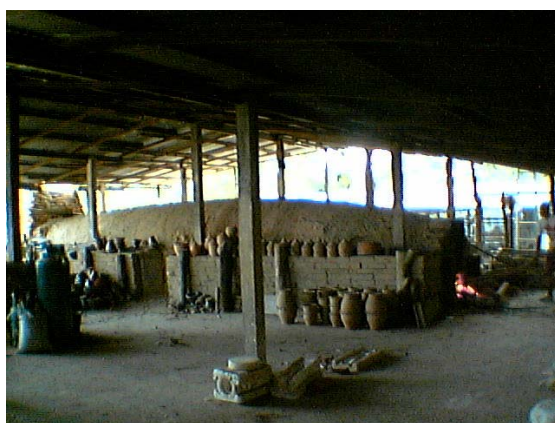
ปั้นดิน เป็นกระบวนการแปรรูปวัตถุดิบจำพวกดินให้เป็นรูปทรงต่าง ๆ ตามความต้องการดินที่ขึ้นรูปแล้วจะนำไปใช้เลยไม่ได้ เพราะดินมีความแข็งแรงไม่เพียงพอ เมื่อใส่ น้ำจะซึมและยุ่ยเสียหาย กลับคืนสู่สภาพดินดั้งเดิม ดังนั้นเมื่อปั้นดินเป็นรูปทรงต่าง ๆ ตามต้องการแล้วจะนำไปผ่านกระบวนการเผาและให้ดินมีความแข็งแรงไม่เปื่อยยุ่ยเมื่อโดนน้ำ ถ้าต้องการให้เนื้อดินดูสวยงามและเก็บน้ำได้ดีนำไปผ่านกระบวนการเคลือบด้วยสารเคมีที่มีส่วนผสมที่พอเหมาะแล้วนำไปเผาเพื่อให้เคลือบสุกตัวเป็นแก้วเคลือบบนผิวของผลิตภัณฑ์ หรือถ้าไม่เคลือบก็อาจให้เนื้อดินที่มีคุณสมบัติพิเศษที่เผาแล้วเนื้อดินจะสุกตัวจนเนื้อดินมีความหนาแน่นไม่ซึมน้ำ โดยไม่ต้องเคลือบ เช่น ถ้วยชามจำพวกโบนไซนา เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการปั้นดินจึงมีอย่างหลากหลายทั้ง ชนิด ประเภท รูปแบบ คุณภาพ และราคา

อาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนปากห้วยวังนองการปั้นดินส่วนใหญ่ยังใช้การปั้นแบบแป้นหมุนไฟฟ้าส่วนมากจะปั้นครกจากการสำรวจผลของผู้ผลิตจำนวน 46 ราย มียอดรวมประมาณ 1,270,000 ใบ รองลงมาคือ กระถาง อ่างบัว และอื่น ๆ ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ล้วนแต่ใช้ดินในพื้นที่ทั้งสิ้น และการเผาไม่ต้องการอุณหภูมิสูงมากนัก ผลิตภัณฑ์เหล่านี้จัดอยู่ในจำพวก POTERY คือเผาอุณหภูมิต่ำ ดังนั้นส่วนใหญ่จะซึมน้ำ ประกอบกับเตาที่มีประสิทธิภาพการเผาต่ำจึงทำให้ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน กล่าวคือ ผลิตภัณฑ์ที่มีการแตกเสียหายมาก ผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นได้รับความร้อนไม่เท่ากันทำให้มีทั้งที่สุกดีจนเป็นสีดำและไม่สุกมีสีแดง (ครก)

รูปที่ 2.1 ครกพร้อมจำหน่าย

จากการเผาด้วยเตาฟืนดังกล่าวแล้วผู้ประกอบการจะมีเตาฟืน จำนวน 1 - 4 เตา ในจำนวนเหล่านี้มีทั้งเตาที่ประหยัดฟืนและสิ้นเปลืองฟืน ซึ่งมีสาเหตุมาจากอายุการใช้งานของเตาและลักษณะการก่อเตาที่สัดส่วนแตกต่างกัน ดังนั้นการสิ้นเปลืองฟืนจึงแตกต่างกัน องค์ประกอบของการสิ้นเปลืองเชื้อเพลิงอีกอย่างหนึ่งคือคนควบคุมการเผา ไม่ว่าจะเป็นการสิ้นเปลืองจะเนื่องมาจากสาเหตุใดก็ตาม ต่างก็ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นทั้งสิ้น และจากอายุการใช้งานและสัดส่วนของเตาที่ไม่เหมาะสมนำไปสู่ความไม่สม่ำเสมอของอุณหภูมิภายในเตา และความเสียหายของผลิตภัณฑ์ในระหว่างเผา ที่สำคัญอย่างยิ่งคือการเผาได้ทำให้เกิดควันปกคลุมทั้งชุมชน นอกจากนั้นฟืนจำนวนมากทำให้มีปัญหาในการเก็บจึงมองดูเกาะกะไม่สวยงาม ส่งผลให้เกิดมลภาวะภายในชุมชน

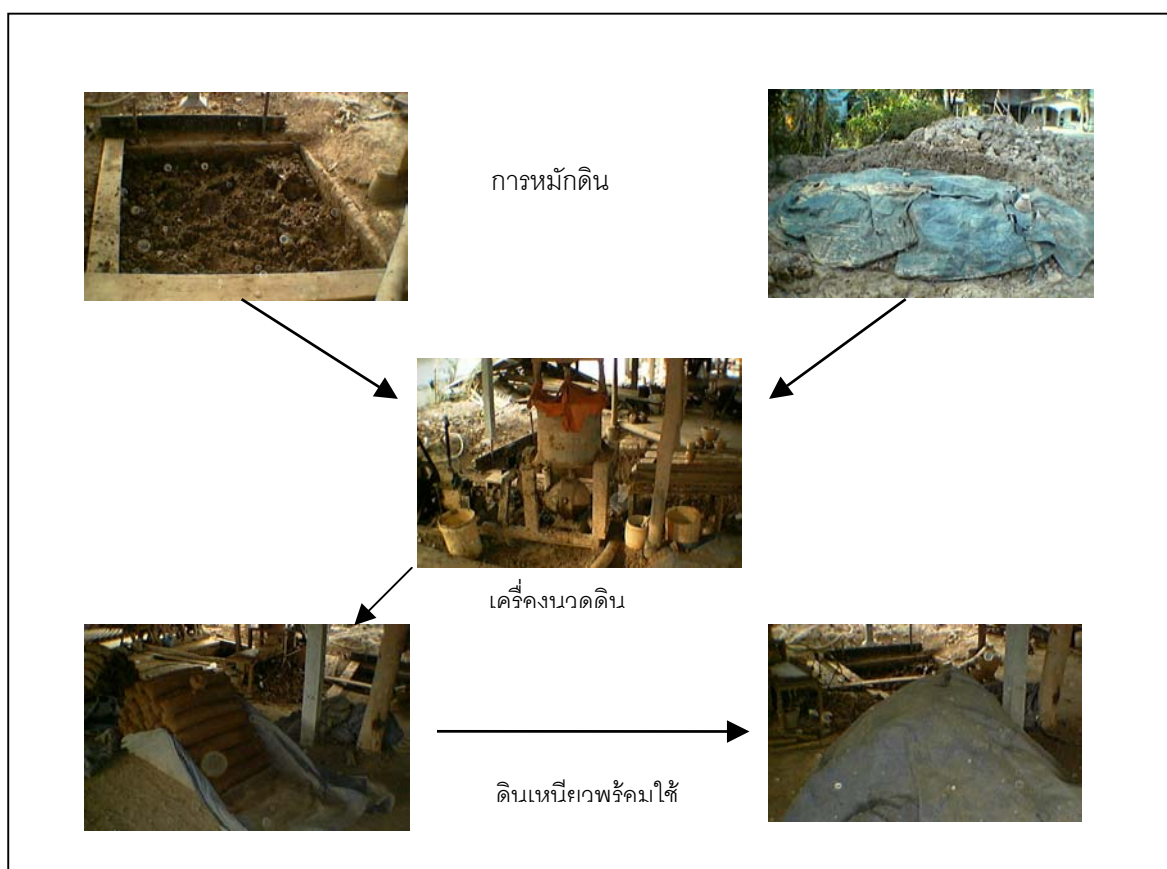
รูปที่ 2.2 เตาเผา

ครกที่เผาจากเตาฟืนของชุมชนจะมีความเสียหายประมาณ ร้อยละ 3 - 10 ตาม ประสิทธิภาพของเตาและการควบคุมการเผา เคยมีความเสียหายทั้งเตาก็มี ครกที่เสียหายเหล่านี้ผู้ประกอบการจะกองไว้ข้างโรงงานเพื่อรอการนำไปทิ้ง บางรายที่ไม่ได้ขนไปทิ้งจะกองไว้เป็นกองขนาดใหญ่ มองเห็นอยู่ทั่วไปในชุมชน ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงจนก่อปัญหาโรคไข้เลือดออกมาแล้ว

รูปที่ 2.3 ครกชำรุดรอการกำจัด

การปั้นดินของผู้ประกอบการเป็นการปั้นอย่างง่าย การเตรียมดินอย่างง่ายไม่มีความพิถีพิถัน ไม่คำนึงถึงสมบัติของดิน โดยมีขั้นตอนการเตรียมดินเริ่มจากการขนดินมากองไว้ก่อนนำดินมาใช้จะชวยดินให้เป็นชั้นเล็ก ๆ ด้วยจอบ เสร็จแล้วจะรดน้ำให้ชุ่มคลุมไว้ด้วยผ้าพลาสติกหรือกระสอบ ปานประมาณ 1 - 2 วัน จากนั้นจะนำไปเข้าเครื่องโมดิน 2 - 3 รอบ ก่อนนำไปปั้นขึ้นรูป บางรายจะชวยดินรดน้ำแล้วนำดินเข้าเครื่องโมเลย แต่ไม่ว่าจะโดยวิธีใดสิ่งที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนของดินเหนียวที่ได้ออกมาก็คือ ดินจะมีเศษไม้ ก้อนกรวด หรือดินที่ยังแข็งเป็นก้อนเล็ก ๆ ผสมอยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการปั้นขึ้นรูป แต่กเสียหายทั้งระหว่างการตากแห้งและการเผา ถึงแม้ว่าจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายแต่ก็ทำให้ผลิตภัณฑ์มีผิวไม่สวยงาม ภาชนะที่ใส่น้ำเช่น ไห กระออม จะไม่สามารถเก็บน้ำได้

รูปที่ 2.4 การเตรียมดิน

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับอาชีพเครื่องปั้นดินเผา

ครกกระถางที่ปั้นเป็นจำนวนมากในชุมชนไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปของจังหวัด อุบลราชธานี เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปในชุมชน และได้ร่วมประชุมกับครูอาจารย์ของโรงเรียนมัธยม (โรงเรียนปทุมพิทยาคม) พบว่าอาจารย์ส่วนใหญ่ไม่รู้ว่ามีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชน บางส่วนรู้ว่าการผลิตแต่ไม่รู้ว่าปริมาณของผู้ประกอบการมากเท่ากับที่ผู้วิจัยนำเสนอ โรงเรียนไม่มีข้อมูลของอาชีพเครื่องปั้นดินเผาความสัมพันธ์ของผู้บริหารกับผู้ประกอบการอาชีพเครื่องปั้นน้อยมี จากการศึกษาพบว่า มีอาจารย์ 1 คน เข้าไปร่วมมือพัฒนาเครื่องมือเป็นการส่วนตัว แต่ไม่นานก็ย้ายไปโรงเรียนอื่น มีอาจารย์ประจำศูนย์ฝึกอบรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าไปร่วมมืออยู่ 1 ปี โดยร่วมมือกับผู้ประกอบการทำกระเบื้องดินเผาทุ่งหลังคาโบสถ์ อาจารย์จากสถาบันราชภัฏ อุบลราชธานี (วิทยาลัยครู) เข้าไปสั่งให้ปั้นกระถางเพื่อนำไปใช้ในการเกษตร และมีอาจารย์จากหน่วยศึกษานิเทศน์นำหนังสือเครื่องปั้นดินเผาไปให้ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผา

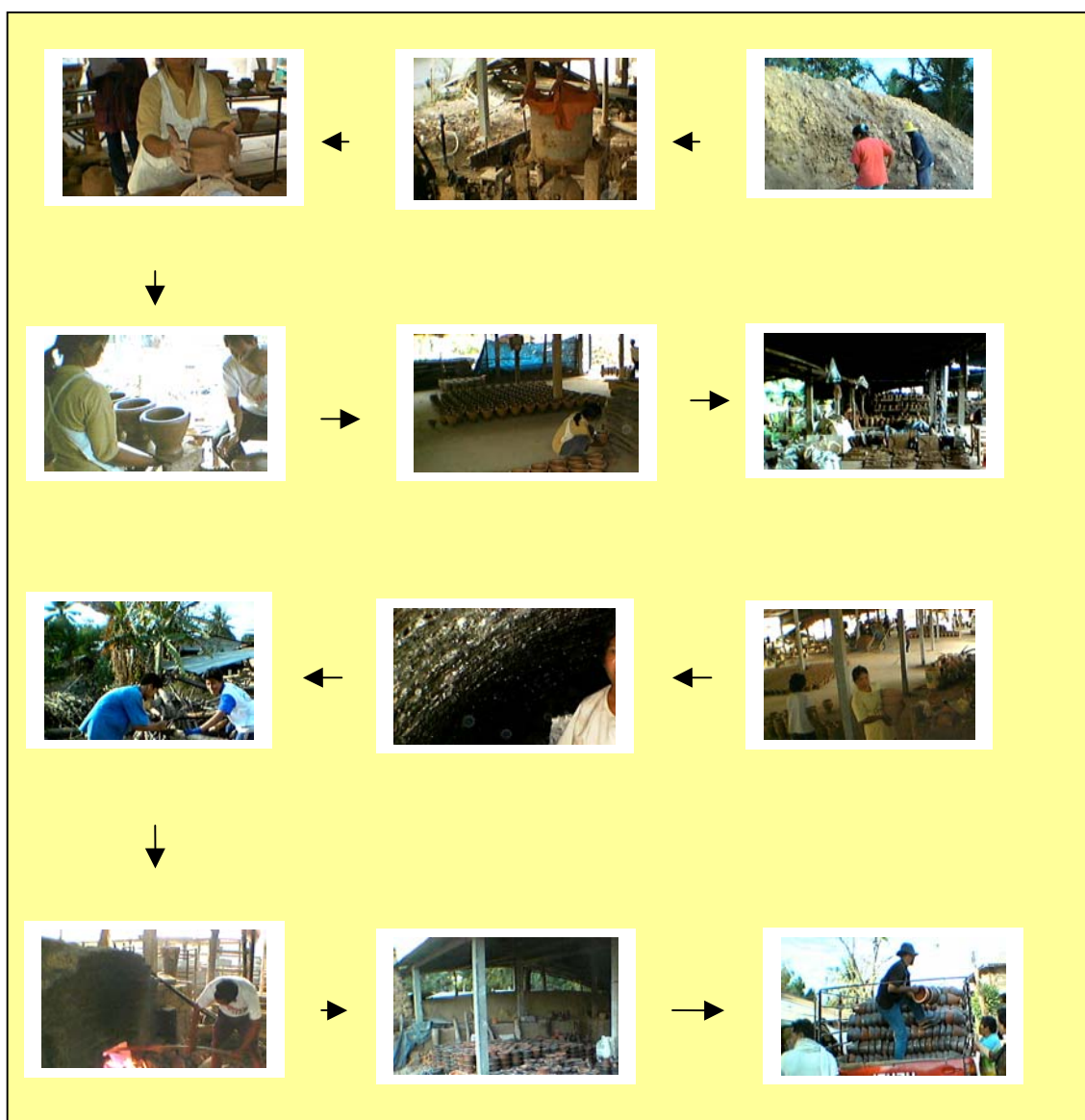
จากความสัมพันธ์ของฝ่ายต่าง ๆ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงดังนี้ ความร่วมมือของอาจารย์จากโรงเรียนปทุมพิทยาคมในการสร้างแป้นหมุนไฟฟ้า (เดิมใช้แป้นเท้าถีบ) ทำให้ผู้ประกอบการมีแป้นหมุนไฟฟ้าใช้งาน ส่งผลให้เกิดช่างปั้นจำนวนมาก เพราะว่แป้นหมุนไฟฟ้าทำให้การปั้นง่ายขึ้นการร่วมมือกันผลิตกระเบื้องทุ่งหลังคาโบสถ์ ทำให้เกิดการผลิตกระเบื้องต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน การสั่งให้ปั้นกระถางทำให้ผู้ประกอบการปั้นกระถางและยังคงปั้นจนถึงปัจจุบันโดยก่อนหน้านี้ไม่เคยปั้นเพราะคิดว่าดินไม่สามารถปั้นกระถางได้ และในช่วงเวลาดังกล่าว กระถางจะส่งมาจากปากเกร็ด จ.นนทบุรี การได้รับหนังสือเครื่องปั้นดินเผาเบื้องต้นทำให้ผู้ประกอบการนำมาใช้ปฏิบัติใน 2 อย่าง อย่างที่หนึ่งสร้างเตาเผาอิฐและกระถาง จากเดิมเคยเผาในเตาที่ขุดเป็นอุโมงตามริมฝั่งห้วยวังนองและฝั่งแม่น้ำมูล อย่างที่ 2 ได้นำความรู้มาใช้เคลือบครกโดยใช้เกลือ

รูปที่ 2.5 ครกเคลือบเกลือ

ผลผลิตของผู้ประกอบการในชุมชนได้ก่อให้เกิดมีเงินหมุนเวียนในตำบล มากกว่า 6 ล้านบาทต่อปี โดยแยกเป็นค่าแรงงานประมาณ ร้อยละ 25 ค่าวัตถุดิบ เช่น ฟืนและดินประมาณ ร้อยละ 40

และเป็นกำไรแก่ผู้ประกอบการประมาณ ร้อยละ 35 ดังนั้นถ้าผู้ประกอบการที่ใช้แรงงานภายในครอบครัวทั้งหมด รายได้ของผู้ประกอบการจะได้ประมาณ ร้อยละ 60 แต่ปริมาณการผลิตโดยสมาชิกในครอบครัวจะมีน้อยประมาณเดือนละ 3,000 - 4,000 ชิ้น คิดเป็นเงินประมาณ 18,000 - 24,000 บาท รายได้ผู้ประกอบการเข้าครอบครัวประมาณ 8,000 - 14,000 บาท ต่อเดือน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ขายดิน รถชุดและขนส่งดิน คนขายฟืน และพ่อค้าฟืนล้วนเป็นคน อุบลราชธานี และส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนเอง จึงกล่าวได้ว่ารายได้ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ก็อยู่ในชุมชน แต่ผู้ประกอบการได้รับการดูแลน้อยมาก การสนับสนุนเกิดขึ้นอย่างกระต่อนกระแท่น สาเหตุคือผู้ประกอบการไม่ได้รวมกลุ่มจึงไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ เพราะระเบียบการจ่ายเงินช่วยเหลือทำได้ในนามกลุ่มอาชีพเท่านั้น ดังนั้นจึงดูเหมือนว่าองค์กรบริหารส่วนตำบลไม่ได้ให้ความช่วยเหลือกลุ่มอาชีพนี้เลย สังเกตได้จากกองเศษครกจำนวนมหาศาลเกลื่อนกลาดอยู่ในชุมชนทั้ง ๆ ที่อาชีพนี้ได้สร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมากมายก็ตาม

รูปที่ 2.6 เส้นทางการแปรรูป

2.3 เส้นทางกำหนำยผลิตภัณท์

ครกกระถางที่ผลิตขึ้นในชุมชนจำนวนมากเหล่านี้ผู้ผลิตจะมีการจำหน่ายไปสู่ผู้บริโภคผ่านพ่อค้าคนกลางทั้งที่เป็นขาประจำ และขาจร ขาประจำจะใช้ บรรทุก 6 ล้อ และ 10 ล้อ โดยมากมาจาก กรุงเทพฯ รองลงมาจากจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดขอนแก่น ส่วนพ่อค้าขาจรจะซื้อจำนวนไม่มากนักโดยใช้รถบรรทุกเล็กตระเวนซื้อไปตามเตาต่าง ๆ เพื่อแสวงหาครกราคาถูกหรือครกคุณภาพต่ำ (ครกแฉก) พ่อค้าขาจรเหล่านี้จะนำครกตระเวนขายในหมู่บ้านในจังหวัดใกล้เคียง ส่วนมากจะขายให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง ซึ่งต่างจากพ่อค้าขาประจำรายใหญ่ที่ซื้อแล้วจะนำไปจำหน่ายให้พ่อค้ารายย่อยภายในประเทศอีกต่อหนึ่งแต่ยังมีพ่อค้าบางรายที่สั่งซื้อครกเพื่อส่งขายต่างประเทศโดยเฉพาะเมื่อพิจารณาการซื้อขายของรายส่งนอกดังกล่าวจะพบว่ามีความพิถีพิถันในการคัดคุณภาพครกเป็นพิเศษ ดังนั้นผู้ผลิตในชุมชนจึงจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่ผลิตส่งพ่อค้าประจำและผลิตเพื่อรอจำหน่ายแก่พ่อค้าขาจร

ราคาของผลิตภัณท์ ครก กระถาง ผู้ผลิตมีโอกาสตั้งราคาเองสูง แต่เนื่องจากผู้ผลิตมีมากและฐานะทางการเงินก็มีความแตกต่างกันมากเช่นกัน จึงเป็นสาเหตุให้ราคาแปรเปลี่ยนไป กล่าวคือผู้ผลิตที่มีความจำเป็นจะเสนอขายในราคาต่ำกว่าปกติ หรือไม่ก็เสนอส่วนลดหรือแถมให้ในจำนวนมาก เช่น ครกปกติราคา 13 บาท จะเสนอขาย 12 บาท หรือ ถ้าซื้อ 100 ลูกจะแถมให้ 2 ลูก เป็นต้น ทั้ง 2 ส่วนนี้ก่อให้เกิดราคาครก กระถาง ต่ำลงกว่าที่ควรจะเป็นทำให้ราคาครกขนาดใหญ่ที่จำหน่ายราคา 14 บาท เมื่อปี 2542 ลดลงเป็น 13 บาท มาตั้งแต่ปี 2543 จนถึงปัจจุบัน (2545)

เนื่องจากผู้ประกอบการที่ขายครกให้แก่พ่อค้าส่งรายใหญ่ครั้งละ 50,000 - 70,000 บาท เป็นสาเหตุให้เกิดการต่อรองเงื่อนไขการจ่ายเป็นงวดชนงวด กล่าวคือ เมื่อรับครกไปครั้งที่ 1 ยังไม่เก็บเงิน แต่พอมารับครก ครั้งที่ 2 จะจ่ายเงินงวดที่ 1 เมื่อมารับครก ครั้งที่ 3 จ่ายเงินงวดที่ 2 อย่างนี้เป็นต้น โดยที่การซื้อขายดังกล่าวไม่มีเอกสารสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรทำให้ขาดหลักประกันบางรายจะให้จ่ายเงิน ร้อยละ 50 ในวันรับครกครั้งที่ 1 พอมารับครั้งที่ 2 จ่าย ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 50 บวกกับ จ่ายของงวดหน้าอีกร้อยละ 50 จากกระบวนการซื้อขายดังกล่าวผู้ประกอบการบางรายได้สูญเสียเงินไปเนื่องจากผู้ซื้อหายไปโดยไม่มีการติดต่ออีกเป็นเงิน 30,000 - 50,000 บาท

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นยังพบว่าผู้ประกอบการแต่ละรายจะมีความเชื่อมั่นในตัวเองสูงไม่ยอมรับคนอื่น ไม่เชื่อผู้นำ กรรมการผู้ประกอบการไม่ได้มีการพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน จนเป็นการต่างคนต่างทำ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาต่างคนต่างแก้ ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญ คือ กระบวนการเริ่มต้นของการประกอบการที่เริ่มต้นจากการทำเพื่อจำหน่ายตามอย่างของคนทำก่อนซึ่งมีรูปแบบการผลิตแย่งส่วนแบ่งการตลาดของผู้ประกอบการเดิม จึงเป็นเสมือนคู่แข่งกันไปในตัวและนำไปสู่การลดต้นทุน

เช่น บั๊นให้ครกบางลง เพื่อจะขายในราคาต่ำลง รวมทั้งการขายในราคาถูกกว่าคนอื่น เป็นต้น ดังนั้น การรวมกลุ่มแต่ละครั้งจึงเกิดความล้มเหลว

2.4 บทเรียนงานปั้นดิน

กิจการเครื่องปั้นดินเผาบ้านปากห้วยวังนองเจริญก้าวหน้าและพัฒนามาเรื่อย ๆ ส่วนใหญ่ผลิตจำพวก ครก และกระถาง ช่วงที่มีการขยายตัวมากที่สุด ระหว่าง พ.ศ. 2537 - 2540 เพราะในระยะดังกล่าวตลาดมีความต้องการกระถางมากที่สุด ผลิตเท่าไรขายได้หมด ผู้ซื้อต้องแย่งกันเองต้องจองและจ่ายเงินล่วงหน้า สมชาย สายโสภา ได้พูดถึงสภาพการค้าขายช่วงนั้นว่า "รถบรรทุกเล็กมาจากร้อยเอ็ด ขอนแก่น จอดบนถนนในหมู่บ้านเป็นแถว พ่อค้าบางคนถึงกับเข้าไปยกของออกเอง" ผู้ผลิตเองเร่งผลิตเต็มที่ ช่างปั้นทั้งในหมู่บ้านและจากที่อื่นรับงานทั้งกลางวันและกลางคืน ทำให้มีภาพที่สมหมาย สายโสภา กล่าวถึงว่า "กลางวันโรงงานจะเปิดไฟสว่างเกือบทุกโรงงาน เพราะต้องเร่งผลิต" ผู้ประกอบการรายใหม่เกิดขึ้นมีทั้งข้าราชการและบุคคลทั่วไป มีเตาเผาถึง 201 เตา ในปี พ.ศ. 2540 แต่ในปี พ.ศ. 2542 มีเตาที่หยุดกิจการไปเป็นจำนวนมากจนถึงปี พ.ศ. 2543 คงมีเตาที่ดำเนินการอยู่ จำนวน 56 เตา และยังเกิดปัญหาสังคมตามมา คือ มีช่างและผู้ใช้แรงงานจำนวนหนึ่งติดยาเสพติด บางคนถูกดำเนินคดีในข้อหาเสพยาค้ายา ข้อมูลจากสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองอุบลราชธานีปี 2542 พบว่าตำบลปทุมมีสถิติการระบาดของยาเสพติดสูงที่สุดของจังหวัดจุดเริ่มต้นและที่มาของยาเสพติดส่วนหนึ่งมาจากผู้ซื้อเครื่องปั้นดินเผานำมาจำหน่ายเพื่อตอบสนองความต้องการของเจ้าของเตา ช่างปั้น รวมทั้งผู้ซื้อที่ต้องการให้ผลิตได้มากขึ้น ในช่วงเวลาดังกล่าวชุมชนเครื่องปั้นดินเผาปากห้วยวังนองในมุมมองของข้าราชการ คือแหล่งมั่วสุมยาเสพติด

ส่วนรูปแบบการดำเนินการของผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาส่วนใหญ่ ดำเนินการโดยสมาชิกในครอบครัว มีบ้างที่จ้างแรงงานทั้งหมดมีช่างประจำประมาณ 2 - 5 คน แต่ส่วนใหญ่จะมีประมาณ 3 คน ผู้ประกอบการทำงานแบบต่างคนต่างทำไม่ได้ทำงานเป็นกลุ่ม มีการแย่งลูกค้าขายตัดราคา ผลิตสินค้ามุ่งปริมาณไม่สนใจด้านคุณภาพซึ่งตรงกับคำพูดของนางหน้อย ธรรมวงศ์ศรีว่า "บางคนครกซีกหักก็เอามาขายให้เขาบางทีแตกก็เอาให้เขา จังเฮ็ดให้ผู้ซื้อนำมาเป็นข้ออ้างในการที่ไม่ยอมจ่ายเงิน" และ "พ่อค้าบางคนมีลูกเล่นลูกชน เขาจะบอกว่าของเบี้ยว ครกแดงขอเลื่อนไปสิ้นเดือน" เป็นคำบอกเล่าของ นางหน้อย ธรรมวงศ์ศรี ซึ่งเธอได้ประสบมาแล้ว แม้กระทั่งนายจิม ขจัดภัย ก็ยังพูดทำนองเดียวกันว่า "ขึ้นครกไปก่อนขึ้นรถสิบล้อ 2 เทียวยังบ่จ่าย เขาสร้าง ความไว้วางใจ 1 ปี พอหลังจากนั้นลูกไม้จะตามมาว่าเงินซื้อตไปตามก็ไม่ได้อยู่ไกลถึงอยุธยา ปทุมธานี พัทยา ซึ่งขณะนี้ปัญหานี้เป็นปัญหาหลัก ราคาถ้ำ 2 รถก็แสนห้า" นี่ก็เป็นสภาพปัญหาการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ในการผลิตชิ้นงานปั้นบางรายช่างปั้นครกหรือกระถางได้อย่างเดียว ไม่

สามารถเปลี่ยนรูปแบบและชนิดของผลิตภัณฑ์อย่างอื่นได้ เมื่อเกิดปัญหาจึงไม่สามารถแก้ไขเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางรายที่ผู้ประกอบการไม่ได้ปั้นเอง เคยมีการรวมกลุ่มแต่ล้มเหลว ทำให้สมาชิกไม่ไว้วางใจกันโดยเฉพาะเงินกู้ยืมของกลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียนทวีพรราชมงคล ที่ไม่สามารถเก็บดอกผลรวมทั้งเงินต้นได้จากสมาชิก จุดนี้กลายเป็นรอยแผลในใจของผู้ประกอบการเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการรวมกลุ่ม ผู้ประกอบการระแวงซึ่งกันและกันในส่วนของคุณสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับอาชีพนี้แทบไม่มีเลย ผู้นำชุมชนได้พยายามช่วยเหลือผู้ประกอบการในโอกาสต่าง ๆ แต่ไม่สามารถช่วยอะไรได้เพราะขาดความร่วมมือจากผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการบางรายมีแนวคิดขัดแย้งกับการพัฒนากลุ่ม ปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงและค่อนข้างมีอิทธิพลเหนือสมาชิกคนอื่น ๆ ด้วย ไม่มีผู้ประกอบการที่มีความสามารถและเสียสละเพื่อส่วนรวม ผู้ประกอบการเป็นชาวบ้านที่ขาดความรู้ในด้านการจัดการและเทคนิคการผลิตอย่างเป็นระบบมาก่อน ความรู้ที่มีเกิดจากการสังเกตคนอื่นทำจึงขาดความสามารถที่จะพลิกแพลงแก้ปัญหา นักวิจัยมักได้ยินคำพูดของผู้ประกอบการบ่อย ๆ ว่า เรื่องการผลิตนั้นไม่กลัวกลัวแต่เรื่องการจัดจำหน่ายเพราะไม่ถนัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายที่ผู้ประกอบการไม่สามารถปั้นเองได้

ผู้ประกอบการในชุมชนเป็นผู้มีความขยัน อดทน ใจสู้ และมุ่งทำงานเพื่อให้เป็นอาชีพหลักของครอบครัว ดังคำยืนยันของนายจิม ขจัดภัย ที่ว่า "ผมคงไม่หยุดอาชีพนี้ มีแต่จะก้าวไปเรื่อย ๆ โดยไม่หยุด" เนื่องจากครกเป็นสินค้าที่มีคู่แข่งจากต่างถิ่นน้อย หรือแทบไม่มีเลยและถือว่าชุมชนบ้านดินแห่งนี้เป็นผู้มีประสบการณ์ทั้งที่ประสบผลสำเร็จและความล้มเหลว ผู้ที่ยังดำเนินการอยู่จึงเป็นตัวแทนของชาวบ้านปากห้วยวังนองที่มีความอดทน ใจสู้และพร้อมที่จะยืนหยัดต่อสู้กับอุปสรรค เพื่อสร้างอาชีพนี้ให้เป็นมรดกตกทอดเป็นภูมิปัญญาของลูกหลานและชุมชนต่อไป

ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นคือสภาพที่เป็นจริงที่ปรากฏอยู่และเป็นปัญหาของผู้ประกอบการอาชีพปั้นครกของชุมชนที่นำมาสู่การทำโครงการวิจัยบ้านเด็ก บ้านดิน เพื่อท้องถิ่นยั่งยืน โดยมีกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้อาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมีความมั่นคง และยั่งยืนต่อไป ซึ่งเป็นการสร้างปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่ออาชีพ ได้แก่ การผลิตสินค้าที่มีประโยชน์และจำเป็นต่อผู้บริโภค สินค้ามีคุณภาพสินค้าที่ตลาดต้องการมีสินค้าให้เลือกอย่างหลากหลายมีการโฆษณาให้เป็นที่รู้จักแก่ผู้บริโภคและลูกค้าทั่วไปและมีผู้สืบทอดอาชีพอย่างต่อเนื่องโดยผู้ประกอบการอาชีพต้องมีคุณสมบัติต่าง ๆ ได้แก่ มีความรู้ด้านเทคนิคการผลิตที่มีประสิทธิภาพ มีความรู้ด้านการบริหารจัดการ มีจิตสำนึกด้านคุณภาพ มีความศรัทธาในอาชีพ มีการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการอาชีพเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเพิ่มอำนาจต่อรองสร้างทายาทให้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพเพื่อให้เป็นผู้สืบทอดอาชีพต่อไป การดำเนินการตามกิจกรรมต่าง ๆ มีผลดังต่อไปนี้

2.5 ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่หรือล่มสลายของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา

อาชีพเครื่องปั้นดินเผาได้เกิดขึ้นในชุมชนบ้านปากห้วยวังนองมานานถึง 40 ปี มีจำนวนผู้ประกอบการเพิ่มขึ้นมาตามลำดับและได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ.2541 เพื่อให้เห็นปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่และล่มสลายของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ดังนั้นจึงได้จำแนกเรื่องที่จะวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ปัจจัยที่ทำให้เกิดอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในชุมชน การดำรงอยู่ และการล่มสลายของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา และปัญหาของการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.6 ปัจจัยที่ทำให้เกิดอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนบ้านปากห้วยวังนอง

จากผลการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน ประวัติความเป็นมาของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา พบว่าปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดอาชีพนี้มีหลายด้าน คือ 1) การมีแหล่งประกอบอาชีพเป็นตัวอย่างในชุมชน 2) ด้านผลประโยชน์ตอบแทน 3) ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการลงทุน 4) ด้านความพร้อมของปัจจัยการผลิต ซึ่งจะขอขยายความตามลำดับ ดังนี้

2.6.1 การมีแหล่งประกอบอาชีพที่ประสบความสำเร็จเป็นตัวอย่างในชุมชน จากการศึกษาประวัติของนายสุวรรณ พงษ์พิระ ผู้ที่ประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผาเป็นตัวอย่างและเผยแพร่อาชีพนี้ในชุมชน นายสุวรรณ พงษ์พิระ ได้ศึกษาการทำเครื่องปั้นดินเผาในโรงงานเครื่องปั้นดินเผา จังหวัดราชบุรีมาก่อนจนเกิดความชำนาญและถือว่าเป็นอาชีพที่ตนเองถนัดที่สุด จึงได้ตั้งโรงงานเครื่องปั้นดินเผาขึ้น และได้จ้างคนมาเป็นลูกมือและฝึกฝนจนชำนาญสามารถปฏิบัติงานในโรงงานได้ทุกขั้นตอน จนกลายเป็นต้นแบบและเป็นครูของชุมชนเกี่ยวกับอาชีพนี้ นายสอน ภาผล ได้กล่าวในที่ประชุมผู้ประกอบการ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2543 ว่า “พ่อสุวรรณเป็นคนมีความรู้มากและไม่หวงวิชาใครถามอะไรท่านก็จะบอกหมด” ดังนั้นการที่นายสอน ภาผล ซึ่งไม่ใช่ลูกหลานของตระกูลพงษ์พิระ ได้ตั้งโรงงานขึ้นมา ก็เพราะว่านายสอน ภาผล เคยทำงานในโรงงานของนายสุวรรณ พงษ์พิระ มาก่อน และสามารถปรึกษาได้ตลอดเวลาเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ดังนั้นจึงถือว่าการประกอบการของนายสุวรรณ พงษ์พิระ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดอาชีพนี้ขึ้นในชุมชน

2.6.2 ด้านผลประโยชน์ตอบแทนด้านตลาด เมื่อพิจารณาการประกอบอาชีพของชาวบ้านในระแวกดังกล่าว สังเกตเห็นว่าผู้ประกอบการอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ประเภทกระถางมีรายได้ดี จึงตัดสินใจลงทุนทำอาชีพนี้ ผู้ที่เคยเป็นช่างปั้นอยู่ในโรงงานแยกตัวออกมาลงทุนเอง บ้างเอง ส่วนผู้ที่บั้นไม่เป็นที่ลงทุนสร้างโรงงานแล้วจ้างช่างและแรงงาน ในช่วงที่ตลาดต้องการกระถางสูงก็มีผู้ลงทุนมากขึ้น จากการศึกษาพบว่า ปี พ.ศ. 2535-2538 เป็นช่วงที่ตลาดต้องการกระถางสูงจึงทำให้จำนวนของโรงงานทำกระถางสูงตามไปด้วย (เพิ่มขึ้นในช่วงดังกล่าวประมาณร้อยละ 60 ของผู้ประกอบการ)

จากการสัมภาษณ์นางสำราญ แสงบุญ ถึงเหตุผลในการตั้งโรงงาน (26 มกราคม 2543) ได้รับคำตอบว่า “เห็นเขาทำแล้วได้ เราก็ออยากได้บ้างจึงลงทุนทำตาม” ดังนั้นจึงสรุปว่าผลประโยชน์ตอบแทนเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการลงทุนประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา

2.6.3 ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการลงทุน ในระยะเวลาที่กระถางกำลังเป็นที่ต้องการของตลาด องค์การเคหะซึ่งเป็นองค์กรเอกชน (NGO) ได้เข้ามาช่วยเหลือโดยให้ประชาชนกู้เงินตั้งโรงงาน รวมทั้งช่วยเหลือผู้ประกอบการในด้านต่าง ๆ เช่น ส่งไปศึกษาดูงาน การซื้อเครื่องมือ เป็นต้น นอกจากนี้ธนาคารได้ปล่อยเงินกู้ให้แก่ประชาชนนำไปลงทุนตั้งโรงงาน ด้วยความช่วยเหลือขององค์กรเคหะและการปล่อยเงินกู้ของธนาคาร ทำให้ผู้ประกอบการมีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ นายสมยศ ถิ่นปทุม กล่าวว่า “ในช่วงเวลาที่กระถางขายดี ธนาคารได้ลงไปหาชาวบ้านเพื่อเสนอเงินกู้ให้ถึงบ้าน” ดังนั้น การช่วยเหลือขององค์กรเคหะ และธนาคารดังกล่าวมีส่วนทำให้มีผู้ประกอบการอาชีพเครื่องปั้นดินเผาเพิ่มขึ้น

2.6.4 ด้านความพร้อมของปัจจัยการผลิต เนื่องจากบ้านปากห้วยวังนองตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มฝั่งแม่น้ำมูล มีดินเหนียวซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ สามารถใช้ปั้นขึ้นรูปได้โดยง่าย และมีจำนวนมาก ในระยะแรกผู้ประกอบการชุดเอง ต่อมาเมื่อมีรถเข็นมาขาย ทำให้สะดวกสบายยิ่งขึ้น ส่วนพื้นที่ใช้ในการเผาในระยะแรกผู้ผลิตจะตัดจากป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน ต่อมาเมื่อมีผู้ผลิตมากขึ้นพื้นที่เริ่มหายาก จึงมีพ่อค้านำดินมาจำหน่ายให้ถึงที่ จะเห็นว่าด้านปัจจัยการผลิตมีส่วนทำให้เกิดอาชีพนี้ในชุมชน

2.7 ปัจจัยการดำรงอยู่และล่มสลายของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา

จากการศึกษาผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่และล่มสลายของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ดังต่อไปนี้

ตลาด พบว่าตลาดเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้อาชีพเครื่องปั้นดินเผาเกิดขึ้นและล่มสลาย เพราะว่าเมื่อมีความต้องการของตลาดเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมาก จำนวนผู้ประกอบการก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น และเมื่อตลาดมีความต้องการเครื่องปั้นดินเผาน้อยลง จำนวนผู้ประกอบการก็ลดน้อยลงตามไปด้วย

2.7.1 สถานภาพของการประกอบอาชีพที่เป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม ปรากฏว่าผู้ที่ประกอบการเป็นอาชีพเสริมได้หยุดกิจการในช่วงเวลาที่การตลาดเครื่องปั้นดินเผาไม่ดี ส่วนผู้ที่ประกอบการเป็นอาชีพหลักมีเพียงส่วนน้อยที่หยุดกิจการ

2.7.2 การมีลูกค้าประจำ ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์นั้นผู้ซื้อสินค้ามีทั้งลูกค้าประจำและลูกค้าจร ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาที่หยุดกิจการแล้วทั้งหมดเป็นผู้ที่ไม่มีลูกค้าประจำ แต่ผู้ประกอบการที่มีลูกค้าประจำยังไม่หยุดกิจการ

2.7.3 ด้านแรงงาน ได้แก่ช่างปั้น และแรงงานทั่วไป ปรากฏว่าผู้ประกอบการที่จ้างช่างปั้นและแรงงานทั้งหมด ได้หยุดกิจการไปทั้งหมดส่วนผู้ที่ยังคงดำเนินกิจการอยู่เป็นผู้ที่ใช้แรงงานและช่างปั้นภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ และมีการจ้างเพิ่มเติมเมื่อต้องการเพิ่มผลผลิต

2.7.4 ความรู้ของผู้ประกอบการ เนื่องจากผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผา จำเป็นต้องมีความรู้ในเชิงประกอบการ เช่น ความรู้เรื่องการจัดการการเงินการบัญชี รวมทั้งความรู้ของเทคนิคการผลิตและการออกแบบ เป็นต้น พบว่าผู้ประกอบการในชุมชนมีความรู้ด้านการจัดการน้อยที่สุด ส่วนความรู้ทางด้าน เทคนิคน้อย ทั้งนี้ เป็นเพราะผู้ประกอบการไม่เคยศึกษาหาความรู้ในเรื่องเหล่านั้น และมักจะปิดตัวเอง สังเกตจากคนในชุมชนชอบคิดและสรุปอย่างง่าย ๆ ไม่ได้มีการพิจารณาอย่างรอบคอบ ไม่ได้ศึกษาในเรื่องนั้น ๆ ให้ถ่องแท้ จนกลายเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนในชนบทที่ชอบทำตามอย่างผู้ประสบผลสำเร็จ โดยที่ไม่ได้ศึกษาว่า ภายใต้อะไรความสำเร็จนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบอะไรบ้าง จนทำให้เกิดปัญหาการผลิตที่ล้นตลาด ราคาตกต่ำ ขายไม่ได้ให้เห็นทั่วไปในสังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน คำพูดของนายบุญชู คุ่มครอง ช่างออกแบบลายเครื่องปั้นดินเผาที่ว่า “ครอบครัวพอสุวรรณอยู่ได้ เพราะเขาเรียนจบ มีประสบการณ์มาก และผู้ประกอบการก็ยอมรับว่าตัวเองมีจุดอ่อนด้านนี้ แม้แต่นายบวร พงษ์พิระ ที่เป็นผู้ประกอบการที่ถือว่ามั่นคงที่สุดในชุมชน เพราะว่าเขาทำผลิตภัณฑ์หลายชนิดรวมทั้งผลิตภัณฑ์ที่ใช้ก่อสร้างพระอุโบสถด้วย ยังยอมรับว่า “ เรื่องงานทำสำเร็จทุกอย่าง แต่มีปัญหาเรื่องการค้าไม่เก่ง การค้าขายไม่อยากขาย อยากทำอย่างเดียว แต่ถ้ามีคนมารับไปขายก็คงดี ” ดังนั้น ผู้ประกอบการรายอื่น ๆ นอกจากจะหาตลาดไม่เป็นแล้ว ความสามารถขายผลิตภัณฑ์ต่ำด้วย ดังนั้น จึงทำให้การประกอบการไม่ประสบความสำเร็จ บางรายไม่สามารถผลิตได้ด้วยตนเอง ต้องจ้างช่างมาช่วยและถึงแม้จะผลิตครบทุกอย่างก็ยังสามารถประกอบการอยู่ได้ ทั้งนี้ เนื่องจากเขาเป็นคนมีประสบการณ์จากการทำงานในโรงงานในกรุงเทพฯ มาก่อน ดังนั้น ทำให้เขาสามารถจัดการภายในโรงงาน เช่น การควบคุมช่าง การจัดการเกี่ยวกับดิน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดการเรื่องตลาดได้ ดังนั้น ถึงแม้เขาจะไม่เป็นช่างปั้นเองก็ยังสามารถดำเนินการได้ สรุปว่าความรู้เรื่องการบริหารจัดการในโรงงาน และความรู้เรื่องเทคนิคการผลิตที่ลึกซึ้งจะทำให้การประกอบการอยู่ได้

ตารางที่ 2.1 แสดงปัจจัยการดำรงอยู่หรือล่มสลายของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา

ปัจจัย	สถานภาพของผู้ประกอบการ	
	ผู้ประกอบการที่หยุดกิจการ	ผู้ประกอบการที่ยังคงดำเนินการอยู่ปัจจุบัน
1. ตลาด	ตลาดดีอยู่ได้ ตลาดไม่ดีอยู่ไม่ได้	ตลาดดีอยู่ได้ ตลาดไม่ดีอยู่ไม่ได้
2. สถานภาพของการประกอบอาชีพ	เป็นอาชีพเสริม	เป็นอาชีพหลัก
3. การมีลูกค้าประจำ	ไม่มี	มี
4. ด้านแรงงาน	จ้างทั้งหมด หรือจ้างเป็นส่วนใหญ่	ทำเองทั้งหมด หรือจ้างเพิ่มเติมเป็นส่วนน้อย

2.8 สภาพปัญหาของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา

เมื่อได้ศึกษากระบวนการทำงานและสภาพการดำเนินการของผู้ประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนแล้วพบว่า การดำเนินการดังกล่าวมีปัญหาต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

2.8.1 ผลกระทบที่ตกเสียหายในกระบวนการเผา จากการศึกษาวิธีการเผาและกระบวนการผลิตแล้วพบว่ามีสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

1) คุณภาพของดิน จากการซื้อดินของผู้ประกอบการพบว่าซื้อจากผู้ขายดินโดยวิธีชูดจากแหล่งดินโดยตรง โดยไม่มีการทดสอบคุณสมบัติของดินมาก่อนผู้ผลิตบางรายจะนำดินมาขึ้นรูปโดยไม่มีการทดสอบดินก่อน ดังนั้นบางครั้งผลิตภัณฑ์ที่เผาแตกเสียหายทั้งเตา จากการสำรวจการลงทุนต่อเตา พบว่าเตาขนาดกลาง 1 เตา ลงทุนทั้งเกี่ยวกับวัสดุเช่น ดิน ฟ้า ค่าแรงของช่างปั้น ค่าแรงงานนวดดิน ยกค่าผลิตภัณฑ์และค่าคุมเตาคิดเป็นเงินประมาณ 8,600 บาท

2) การเตรียมดินไม่ดี โดยไม่ได้ปรับปรุงคุณสมบัติของดินให้ดีขึ้นก่อนนำมาขึ้นรูป สาเหตุมักเกิดขึ้นกับรายที่มีประสบการณ์น้อยไม่มีความรู้เกี่ยวกับการปรับปรุงคุณสมบัติของดินจึงทำให้ผลิตภัณฑ์แตกเสียหายมาก ส่วนรายที่มีการศึกษาสังเกต จะมีการปรับปรุงคุณสมบัติของดินโดยการนำดินที่มีคุณสมบัติต่าง ๆ กันอย่างน้อย 2 ชนิด มาผสมกันในสัดส่วนที่เหมาะสมจะทำให้ผลิตภัณฑ์แตกเสียหายน้อยกว่าหรือไม่แตกเลย

3) การควบคุมการเผาไม่ดี การเผาจะทำให้เนื้อดินมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทางเคมีจากดินดิบไปสู่เนื้อผลิตภัณฑ์ที่แน่นอน ดังนั้นการเพิ่มอุณหภูมิของเตาในระยะต่างๆ จึงมีผลต่อการแตกตัวของผลิตภัณฑ์ได้ ผู้ควบคุมเตาเผาจึงต้องเป็นผู้มีประสบการณ์สูงและต้องดูแลอย่างใกล้ชิด จากการศึกษาพบว่าถ้าการควบคุมการเผาไม่ดีจะทำให้มีการแตกตัวของผลิตภัณฑ์ได้นอกจากนี้เตาแต่ละเตายังมีขั้นตอนและระยะเวลาการเผาแตกต่างกันด้วย ดังนั้นประสบการณ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเผาด้วยเช่นเดียวกัน

2.8.2 ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพต่ำ

คุณภาพผลิตภัณฑ์ในที่นี้ หมายถึง คุณภาพด้านการใช้งานความคงทนและความสม่ำเสมอ ได้แก่ ไห กระออม ไม่สามารถเก็บน้ำได้ น้ำรั่วซึม ครกบางรายปั้นไม่สม่ำเสมอทำให้การใช้งานไม่คงทนแตกง่าย รวมทั้ง ผลิตภัณฑ์ที่นำออกจำหน่าย รวมกันทั้งของดีและของเสีย จึงทำให้ผู้ซื้อประเมินค่าผลิตภัณฑ์ต่ำไปด้วย ดังนั้นจึงควรคัดเกรดโดยเกรดต่ำ ๆ ควรทำลายทิ้งเสีย

1) การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ขาดอำนาจต่อรอง สภาพปัจจุบันผู้ผลิตจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันขนาดเดียวกันในราคาที่แตกต่างกัน คนที่มีลูกค้าประจำในกรุงเทพมหานครจะจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในราคาที่แน่นอนและได้ราคาสูงกว่า ส่วนรายที่ไม่มีลูกค้าประจำจะจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในราคาที่ไม่แน่นอนส่วนมากจะจำหน่ายราคาต่ำไม่มีการกำหนดราคาเป็นมาตรฐาน นอกจากองค์ประกอบด้านลูกค้าประจำแล้วยังมีปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น ปริมาณการผลิตสูงเกินความต้องการของตลาด ความจำเป็นด้านการใช้จ่ายเงินของผู้ผลิตทำให้ต้องขายผลิตภัณฑ์ในราคาต่ำลงด้วย

2) ปัญหาด้านมลภาวะ เนื่องจากกระบวนการผลิตใช้เตาฟืนในการเผาผลิตภัณฑ์ ดังนั้นเมื่อการเผาผลิตภัณฑ์พร้อมกันหลาย ๆ เตาจะส่งผลให้มีหมอกควันปกคลุมเป็นพื้นที่กว้างทำให้มีการร้องเรียนปัญหานี้เข้าสู่องค์การบริหารส่วนตำบล แต่ในปัจจุบันมีผู้ผลิตจำนวนน้อยลง ดังนั้นปัญหาเรื่องนี้จึงลดน้อยลง ในเรื่องนี้ผู้ผลิตได้ให้ความเห็นว่า ปัญหาเกิดขึ้นเนื่องจากการใช้ ยางรถยนต์เป็นเชื้อเพลิงในการจุดเผาในฤดูฝนที่ไม่สามารถหาฟืนแห้งได้จึงเกิดควันดำสร้างมลภาวะแก่ชุมชน

2.8.3 ขาดผู้นำที่เสียสละและซื่อสัตย์

ชุมชนเครื่องปั้นดินเผาเคยรวมตัวเพื่อแก้ปัญหาจากคำแนะนำและการช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกแต่ขาดการดูแลอย่างใกล้ชิด ทำให้ผู้นำยกยอกเงินของกลุ่มไปใช้เสียเอง ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำไม่ซื่อสัตย์และเสียสละ ส่วนผู้นำชุมชนก็จะแบ่งประชาชนออกตามหมู่ที่ตนเองรับผิดชอบไม่ได้มองถึงประชาชนทั้งตำบล ผู้นำกลุ่มแต่ละกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาต่างก็ตั้งขึ้นมาภายใต้ผลประโยชน์ ดังนั้น จึงทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพรรคพวกในระยะสั้น (เอาเงินที่ได้จากความช่วยเหลือมาแบ่งกัน)

เท่านั้น ไม่คิดจะใช้เงินเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกอย่างทั่วถึง และยังยืนอยู่ได้ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาก็จะไม่พยายามหาทางแก้ไขอย่างเต็มที่ และจะยืดเวลาออกไปเพื่อสลายปัญหาไปพร้อม ๆ กับความหลงลืมของประชาชนผู้เฝ้าดู

2.9 โอกาสในการพัฒนาอาชีพเครื่องปั้นดินเผา

จากการศึกษาพฤติกรรมของผู้ประกอบการที่ผ่านมา โอกาสที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์และการรวมกลุ่มกันเคยมีผู้พยายามมาแล้วแต่ล้มเหลว เนื่องจากจำนวนผู้ประกอบการมีมากและ ไม่มีปัญหาเรื่องการตลาด แต่ในสภาพปัจจุบันที่ผู้ผลิตเหลือน้อยตลาดมีปัญหา จึงเป็นโอกาสที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยใช้จุดแข็งที่มีอยู่ ให้เป็นประโยชน์และขณะเดียวกันก็แก้ไขจุดอ่อนที่มีอยู่ให้หมดไป จนกลายเป็นจุดแข็งในการดำเนินงานต่อไป

อุปสรรคของการพัฒนาอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน ได้แก่ ดินมีคุณภาพต่ำ การขึ้นรูปผลิตภัณฑ์มีจำกัด รูปแบบผลิตภัณฑ์ไม่หลากหลาย การเรียนรู้จากการสังเกตเพียงอย่างเดียว ทำให้มีความรู้จำกัดไม่สามารถประยุกต์ดัดแปลงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการจะขาดความรู้ด้านการประกอบการมากที่สุด นอกจากนั้นผู้ประกอบการยังดำเนินการแบบต่างคนต่างทำ จึงทำให้ขาดการแลกเปลี่ยนและอำนาจต่อรอง

ทางแก้ เนื่องจากผู้ประกอบการมีความรู้ไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงต้องจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการในทุก ๆ ด้านและจัดให้มีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบการร่วมกัน วิเคราะห์และศึกษาปัญหา ร่วมกัน และเพื่อให้เกิดอำนาจต่อรองและมีพลังในการประกอบการ

บทบาทของโรงเรียนในการพัฒนาอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน จากข้อมูลของชุมชนโดยเฉพาะอาชีพเครื่องปั้นดินเผาได้ให้บทเรียนอันล้ำค่าแก่ชุมชน และโรงเรียน ดังนั้น โรงเรียนควรใช้ศักยภาพด้านนี้เผยแพร่แก่นักเรียน โดยเปิดสอนวิชาเครื่องปั้นดินเผา ใช้วิทยากรในชุมชนเข้าไปเป็นวิทยากรใช้แหล่งประกอบการเป็นสถานที่ฝึกงาน ดูงานและอื่นๆ จะสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อย่างลึกซึ้งซึ่งขณะเดียวกัน โรงเรียนสามารถเชิญผู้เชี่ยวชาญเข้ามาอบรมให้ความรู้สมัยใหม่ การผลิตสมัยใหม่ แก่นักเรียนและผู้ประกอบการในชุมชนได้ ซึ่งจะเป็นการให้ความรู้ที่ผู้ประกอบการสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานของตนได้ นอกจากนั้นโรงเรียนยังสามารถเป็นแกนนำในการผลักดันให้มีการจัดแสดงสินค้าเครื่องปั้นดินเผา ทั้งในและนอกโรงเรียน

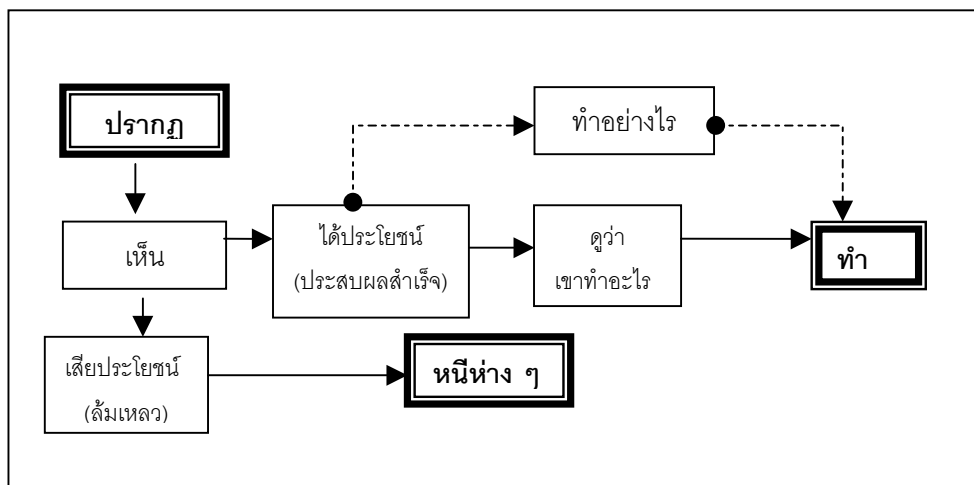
สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี มีภารกิจที่จะบริการวิชาการแก่ชุมชนโดยมีสำนักฝึกอบรมทำหน้าที่รับผิดชอบโครงการชุมชนเข้มแข็ง มีวิทยากรชุมชนเข้มแข็งสำหรับฝึกอบรมให้ชุมชนที่มีความต้องการ นอกจากนั้นยังมีบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชน และนักวิจัยที่พร้อมที่จะดำเนินการร่วมกับชุมชน ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปรับองค์กรอีกแต่อย่างใด

ด้วยข้อมูลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยได้พบว่าชุมชนควรมีแนวทางในการบริหารจัดการในชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้เนื่องจากชุมชนเครื่องปั้นดินเผาบ้านปากห้วยวังนองมีศักยภาพในด้านโครงสร้างพื้นฐาน มีปัจจัยการผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบพื้นบ้านที่เพียงพอ กอปรกับมีประสบการณ์ในการผลิตมานาน(บางรายถึง 20 ปี) ดังนั้นจึงมีศักยภาพที่จะพัฒนาอาชีพนี้ให้เข้มแข็งและมั่นคงได้ ถึงแม้ว่าชุมชนจะมีจุดอ่อนในเรื่องของการจัดการและการสร้างกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็งก็ตาม แต่จุดอ่อนเหล่านี้จะสามารถแก้ไขได้ โดยขยโอกาสที่การตลาดเครื่องปั้นดินเผาตกต่ำผู้ผลิตเริ่มมีปัญหาในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์รวบรวมผู้ประกอบการที่สมัครใจที่จะร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อจัดตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพเครื่องปั้นดินเผาขึ้น โดยร่วมมือกันร่างระเบียบเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกันของสมาชิก การดำเนินการในระยะแรกต้องให้องค์กรภายนอกเข้ามารับผิดชอบดำเนินการ จากนั้นจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำเนินการของผู้ประกอบการ ทั้งนี้เพื่อแก้ไขจุดอ่อนของผู้ประกอบการ รวมทั้งเทคนิคการผลิตที่เป็นประโยชน์ ร่วมกันกำหนดรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาของกลุ่มให้มีเอกลักษณ์เฉพาะ รวมทั้งการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นของชำร่วยและของที่ระลึกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว โดยจัดหาเตาเผากลางให้สมาชิกใช้ร่วมกัน จัดหาสถานที่แสดงสินค้าของกลุ่ม เพื่อเป็นการสร้างตลาดของผลิตภัณฑ์ต่อไป โดยโรงเรียนมีหน้าที่ประสานงานเพื่อขอความร่วมมือจากสภาอุตสาหกรรมจังหวัดในการจัดอบรมสมาชิก และเปิดสอนวิชาเครื่องปั้นดินเผาในโรงเรียน เพื่อเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่ออาชีพเครื่องปั้นดินเผาให้นักเรียนและเป็นส่วนหนึ่งที่จะเผยแพร่เทคโนโลยีสมัยใหม่ไปสู่ผู้ประกอบการอีกด้วย การดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ประกอบการ โรงเรียน สภาอุตสาหกรรมจังหวัด และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ดังนั้นจึงต้องใช้การพัฒนาในรูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยให้ทุกฝ่ายร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ของนักวิจัยและให้กระบวนการเรียนรู้ยังคงอยู่ในชุมชนตลอดไป

2.10 วัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชน

ชุมชนในชนบทอีสานมีวัฒนธรรมการเอาอย่าง เมื่อเห็นใครทำอะไรสำเร็จก็จะทำตาม ภายใต้อาสาจากภายในบังคับให้ทำตาม โดยไม่ได้ศึกษาข้อมูลให้รอบคอบ ซึ่งมีลักษณะการเรียนรู้ คือ เมื่อมีปรากฏการณ์เกิดขึ้น ประชาชนจะเห็นปรากฏการณ์นั้น หากเป็นปรากฏการณ์ที่ล้มเหลวหรือคิดว่าตนเองจะเสียประโยชน์ ก็จะหลีกเลี่ยงไม่ทำตาม แต่ถ้าเห็นว่าประสบผลสำเร็จก็จะดูว่าเขาทำอะไร แล้วก็ทำตาม โดยที่ไม่ได้ดูให้ลึกเข้าไปว่าเขาทำอย่างไรถ้าเราทำบ้างจะเกิดอะไร เช่น เมื่อเห็นคนอื่นปลูกปอขายได้ราคาดีก็ทำตาม เห็นคนอื่นปลูกมันขายได้ราคาดีก็ปลูกตาม เห็นเขาเล่นแชร์

ได้คำตอบแทนสูงก็เล่นตาม โดยไม่ได้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ให้ลึกซึ้งก่อนทำตาม สามารถสรุปเป็น แผนภูมิดังนี้

รูปที่ 2.7 แสดงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

จากแผนภูมิการเรียนรู้ของชุมชนเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไปในสังคมไทย และในชุมชนเครื่องปั้นดินเผาก็เช่นเดียวกัน เมื่อระยะแรก ๆ ที่มีการทำเครื่องปั้นดินเผาแต่กิจการยังมีปัญหา จะไม่มีคนสนใจอาชีพนี้เลย เมื่อปี 2537 เป็นต้นมา กิจการเครื่องปั้นดินเผาดีมาก จึงมีผู้สนใจและตัดสินใจทำอาชีพเครื่องปั้นดินเผาเป็นจำนวนมาก จึงมีกำลังการผลิตสูงเกินความต้องการของตลาดและส่งผลให้ผู้ประกอบการจำนวนมากต้องยุติการประกอบการลงไป การเรียนรู้ของผู้ประกอบการในรูปแบบดังกล่าวแล้ว พบว่า มีจุดอ่อนอยู่หลายประการ ทั้งนี้เกิดขึ้นจากการฝึกฝนและเป็นบางส่วนหรือการสังเกตเพียงผิวเผิน ทำให้เข้าใจการประกอบการผิดพลาดเพราะสิ่งที่เขาสังเกตเห็นและเรียนรู้เป็นเพียงสิ่งที่เขาต้องการรู้และอยู่ในวิสัยที่เขาสามารถเรียนรู้ได้เท่านั้น นายลำพอง คัดทวีได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า เขาเห็นผมสร้างบ้านและฝ่ายการตลาดของกลุ่มรับการช่วยเหลือจากแคร์ ซีอาร์รต เขาก็คิดว่าเรา (ผู้ประกอบการ) มีรายได้ดี ดังนั้นจึงเกิดการเลียนแบบ เช่นเดียวกับคำพูดของนางสำราญ แสงบุญ ที่ว่า เห็นเขาทำแล้วได้ก็เลยทำตามเขาบ้าง อย่างนี้ถือว่าการเรียนรู้ไม่จริง

3. แผนการดำเนินกิจกรรมการวิจัย

3.1 ประชุมผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้อำนวยการและผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนปทุมพิทยาคมและโรงเรียนบ้านปากห้วยวังนอง ผู้ใหญ่บ้าน กำนันตำบลปทุม ประธานฝ่ายบริหาร อบต.ปทุม ตัวแทนผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผา รวม 20 คน ผลผลิตผู้เข้าประชุมมีความเข้าใจจุดประสงค์ของการวิจัย และขั้นตอนการวิจัย

3.2 การทำเวทีประชาคมเรื่องอาชีพเครื่องปั้นดินเผา มีผู้ร่วมทำเวทีประชาคมประกอบด้วย ตัวแทนจากอำเภอเมืองอุบลราชธานี พัฒนาการอำเภอเมืองอุบลราชธานี อุตสาหกรรมจังหวัด ประธานหอการค้าจังหวัด ผู้อำนวยการและผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนปทุมพิทยาคมและโรงเรียนบ้านปากห้วยวังนอง ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกสภา อบต.ปทุม ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผา และประชาชนตำบลปทุม นักวิจัย จำนวน 100 คน ผลผลิต ผู้เข้าร่วมทำเวทีประชาคมมีความเข้าใจ สถานภาพของอาชีพเครื่องปั้นดินเผาตำบลปทุม ทั้งด้านเทคนิค ประโยชน์และปัญหาอุปสรรค

3.3 การจัดตั้งกลุ่มอาชีพเครื่องปั้นดินเผา รวบรวมผู้ประกอบการที่มีความประสงค์จะเข้าร่วม กลุ่มจำนวนประมาณ 20-50 คน เพื่อร่วมกันพัฒนาอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในทุกรูปแบบ ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาร่วมมือกันในการดำเนินการพัฒนาอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การฝึกอบรม การพัฒนารูปแบบเครื่องปั้นดินเผา ปรับปรุงสถานประกอบการ ระบบการประกอบการ เทคนิคการผลิต การร่วมกันจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในรูปสหกรณ์ ร่วมโครงการประกวดสถานประกอบการและ ตลาดนัดเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น **ผลผลิต** ทราบกิจกรรมและปัจจัยที่ทำให้อาชีพเครื่องปั้นดินเผาสามารถประกอบการอยู่ได้ด้วยความเข้มแข็งและยั่งยืน

3.4 การประดิษฐ์ทำร่ำจากอาชีพเครื่องปั้นดินเผา โดยมอบให้อาจารย์นาฏศิลป์โรงเรียนปทุมพิทยาคม ร่วมกับวงดนตรีโปงลางโรงเรียนปทุมพิทยาคมประดิษฐ์ทำร่ำ จนสามารถนำออกแสดงเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ **ผลผลิต** ทำร่ำการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ที่สามารถนำไปแสดงประกอบการแสดงวงดนตรีโปงลาง เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ตำบลปทุม

3.5 การศึกษาดูงาน_ นำผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ของทั้งสองโรงเรียน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปทุม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลปทุม ผู้ประกอบการกลุ่มอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ตำบลปทุมจำนวน 50 คน **ผลผลิต** จะทราบผลการดำเนินการในด้านความสามารถ กระตุ้นความกระตือรือร้นของสมาชิกและผู้เกี่ยวข้องในการร่วมมือกันผลิต พัฒนารูปแบบ และการตลาด และโรงเรียนในความมั่นใจในการสร้างหลักสูตรเครื่องปั้นดินเผา และความใกล้ชิดสนิทสนมของสมาชิกที่ร่วมโครงการ ในด้านความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3.6 สร้างหลักสูตรเครื่องปั้นดินเผา มีการประชุมผู้เกี่ยวข้องในการสร้างหลักสูตรประกอบด้วย ฝ่ายโรงเรียน ผู้ประกอบการ วิทยากรซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ **ผลผลิต** ปัจจัยที่ทำให้สามารถสร้างหลักสูตรจนสำเร็จ

3.7 การเปิดสอนอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในโรงเรียน โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น นักเรียนได้เรียนรู้ อาชีพเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นอาชีพท้องถิ่น โดยกระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องร่วมกันเสนอแนวทางที่เหมาะสม **ผลผลิต** ทราบผลการสอนอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในโรงเรียน ด้านความภาคภูมิใจของภูมิปัญญา

และ ความศรัทธาในตัวภูมิปัญญาของผู้เรียน และ ความสามารถในการส่งเสริมการสืบสานของอาชีพเครื่องปั้นดินเผา

3.8 การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้แปลกใหม่ ได้เครื่องปั้นดินเผาที่มีรูปแบบหลากหลาย สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้อย่างกว้างขวาง **ผลผลิต** ทราบอิทธิพลของปัจจัยด้านการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาอย่างหลากหลายในการสร้างตลาดเครื่องปั้นดินเผาใหม่

3.9 ฝึกอบรมผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการมีความรู้ และทักษะการผลิตที่ถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถบริหารจัดการโรงงานของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ **ผลผลิต** ทราบผลการเปลี่ยนแปลงของอาชีพอันเนื่องมาจากการเพิ่มพูนความรู้ของผู้ประกอบการ

3.10 การจัดกิจกรรมประกวดสถานประกอบการ เพื่อให้ผู้ประกอบการให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการโรงงานของตนมากยิ่งขึ้น โรงงานมีความสะอาด มีระบบระเบียบมากยิ่งขึ้น รวมทั้งให้ความสำคัญต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และประสิทธิภาพการผลิตมากขึ้น **ผลผลิต** ผลด้านการกระตุ้น ให้เกิดความตระหนักในการจัดสถานประกอบการและการพัฒนาคุณภาพ และประสิทธิภาพการผลิตให้มีระดับสูงขึ้น

3.11 การจัดตลาดนัดเครื่องปั้นดินเผาและประกวดผลิตภัณฑ์ เพื่อให้อาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนเป็นที่รู้จักของประชาชนอย่างกว้างขวาง และ การกระตุ้นการซื้อของประชาชน เพิ่มปริมาณการขายผลิตภัณฑ์ให้แก่ผู้ประกอบการ นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดตัวสำหรับผลิตภัณฑ์ใหม่ของกลุ่ม **ผลผลิต** ทราบผลการกระตุ้นการตลาดให้แก่กลุ่มผู้ประกอบการว่ามีมากน้อยเพียงใด

3.12 การจัดแสดงสินค้าแบบถาวร มีร้านค้าของกลุ่มผู้ประกอบการที่ใช้แสดงสินค้า และเป็นแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอย่างถาวร และเป็นจุด ซื้อขายของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว **ผลผลิต** สามารถบอกให้ทราบถึงผลการดำเนินการในการกระตุ้นการตลาดและสนใจให้ผู้ประกอบการสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม

3.13 สรุปผลการวิจัย **ผลผลิต** รายงานการวิจัยในแต่ละช่วงประเมินผลการวิจัย **ผลผลิต** ทราบผลการดำเนินการวิจัยทั้งด้านความสำเร็จ ความล้มเหลว และผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยตลอดทั้งโครงการ

4.กรอบแนวคิดในการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่ออาชีพ

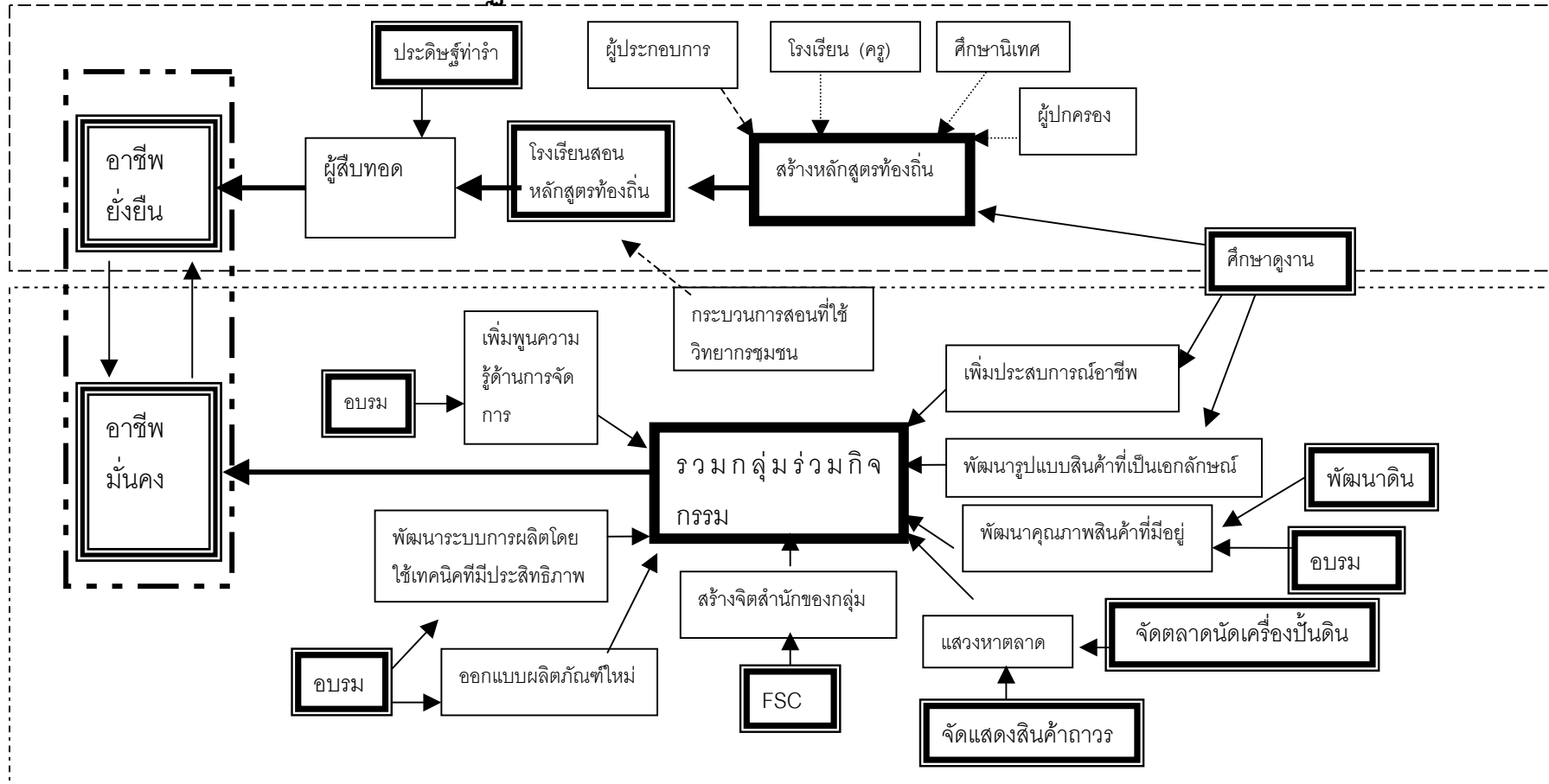
1. สินค้าที่มีประโยชน์และจำเป็นต่อผู้บริโภค
2. สินค้ามีคุณภาพ

3. สินค้าที่ตลาดต้องการ
4. มีสินค้าให้เลือกอย่างหลากหลาย
5. มีการโฆษณาให้เป็นที่รู้จักแก่ผู้บริโภค
6. ต้องมีผู้สืบทอดอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้ประกอบการที่จำเป็นต้องมีดังนี้

1. มีความรู้ด้านเทคนิคการผลิตที่ดีมีประสิทธิภาพ
2. มีความรู้ด้านการบริหารจัดการ
3. มีจิตสำนึกแห่งคุณภาพ และมีความศรัทธาในอาชีพของตน
4. มีการบริหารจัดการในรูปการรวมกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันและเพิ่มอำนาจต่อรอง
5. ทายาทต้องมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพเครื่องปั้นดินเผา และเห็นว่าเป็นอาชีพที่สามารถใช้ประกอบเป็นอาชีพได้

กรอบแนวคิดที่ใช้กำหนดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการโครงการวิจัย

5.ขอบเขตของการวิจัย

5.1 **พื้นที่การวิจัย** ชุมชนบ้านปากห้วยวังนอง ทั้ง 12 หมู่ คือ หมู่ที่ 1-12 ตำบลปทุม(ทั้งตำบล)

5.2 ประเด็นการศึกษา

1. บทบาทของโรงเรียนในการสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน
  - การจัดตลาดนัดเครื่องปั้นดินเผา
  - การเป็นแหล่งทุน
  - การอบรมจรรยาบรรณของผู้ประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา
2. กระบวนการสร้างและใช้หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ที่ใช้กระบวนการเรียนการสอนโดยผู้ประกอบการในชุมชน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น)
  - การประสานงานกับผู้ประกอบการในการสร้างหลักสูตรและการสอน
  - แนวทางในการสอนโดยใช้สถานประกอบการของภูมิปัญญา
  - แนวทางการประเมินผลการเรียนของผู้เรียน
  - การบริหารหลักสูตร
3. การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาของชุมชน
  - กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม
  - การกำหนดระเบียบปฏิบัติของกลุ่ม
  - การกำหนดแผนการดำเนินงานของกลุ่ม
  - การกำหนดกิจกรรมที่กลุ่มจะดำเนินการร่วมกัน
  - การฝึกอบรม
  - การศึกษาดูงาน

6. การวางแผนโครงการ

เนื่องจากโครงการนี้เป็นงานวิจัยพัฒนาที่ไม่ใช่โครงการพัฒนาที่ต้องการจะเห็นผลผลิตออกมาเป็นผลการพัฒนาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นโครงการวิจัยพัฒนาที่ต้องการหาคำตอบปัญหาของการวิจัยโดยการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ ดังนั้นจึงใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยหวังจะให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นเป็นสมบัติ

ของชุมชนสืบต่อไป ดังนั้นการบริหารโครงการวิจัยชุดนี้จึงได้ดำเนินการเป็นขั้นตอน โดยแยกกล่าวเป็นตอน ๆ ดังนี้

ทีมวิจัยได้ศึกษาบริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ ในระยะที่ 1 (การศึกษาการดำรงอยู่และการล่มสลายของชุมชน เครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านปากห้วยวังนอง) ในระหว่าง มกราคม 2543-กรกฎาคม 2543 โดยศึกษาถึงสภาพทั่วไปของชุมชนในด้านประวัติความเป็นมาของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม สภาพผู้นำ กลุ่มอาชีพ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับองค์การภายนอก การศึกษาสภาพปัญหาความต้องการและปัจจัยการดำรงอยู่และล่มสลายของอาชีพ เครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านปากห้วยวังนอง เพื่อประเมินสถานะพื้นฐานของโรงเรียนในด้านบุคลากร ผู้บริหาร อาคารสถานที่ บทบาทและความร่วมมือของโรงเรียนกับชุมชนในการพัฒนาอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ผลจากการศึกษาดังกล่าวข้างต้น เป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวางแผนกิจกรรมการวิจัยในชุดนี้ (รายละเอียดในบทที่ 2)

การวางแผนกิจกรรมโครงการที่ทีมวิจัยได้นำผลการวิจัยระยะที่ 1 เสนอต่อผู้เกี่ยวข้องโดยการจัดประชุมผู้เกี่ยวข้องแล้วนำเสนอผลการศึกษาต่อที่ประชุม จากนั้นให้ที่ประชุมวิพากษ์วิจารณ์ รวมทั้งการให้ข้อเสนอแนะต่างๆ จากนั้นจึงได้แบ่งกลุ่มผู้ร่วมประชุมให้แสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาที่เป็นอยู่ในทุก ๆ ด้าน ข้อเสนอแนะจากที่ประชุมเป็นส่วนผลักดันให้เกิดกิจกรรมการวิจัยจนได้แผนงานการวิจัยออกมาใช้เป็นแนวทางดำเนินงานในที่สุด ดังปรากฏในตารางแผนการดำเนินกิจกรรมในบทที่ 1

7. การประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง

ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการนี้มีหลายฝ่ายที่สำคัญแยกเป็นส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่ โรงเรียน มี 2 แห่ง คือ โรงเรียนปทุมพิทยาคม โรงเรียนบ้านปากห้วยวังนอง อบต.ปทุม ผู้ปกครองชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ส่วนราชการภายนอก เช่น อำเภอเมืองอุบลราชธานี สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานพัฒนาการอำเภออุบลราชธานี ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผา ดังนั้น การประสานงานจึงใช้หลายรูปแบบ ที่ใช้เป็นหลักในการประสานงานคือ การใช้หนังสือราชการ รองลงมาคือ การประสานงานโดยตรงโดยบุคคล การใช้โทรศัพท์ เมื่อพิจารณาการประสานงานทั้งหมดที่ค่อนข้างมีประสิทธิภาพที่สุดคือ ใช้หนังสือราชการรองลงมาคือการใช้โทรศัพท์ ใช้สื่อบุคคลตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตามทุกครั้งที่ต้องประสานงานกับหน่วยงานต้องให้หนังสือราชการ แต่ในการประสานงานกับผู้ประกอบการที่ทีมวิจัยได้ใช้ทุกรูปแบบโดยเริ่มต้นจากส่งหนังสือเชิญโดยตรง ในกรณีเชิญประชุมกรรมการกลุ่ม ทีมวิจัยจะใช้โทรศัพท์ย้ำเมื่อถึงเวลานัดหมาย จึงอาจสรุปได้ว่าการติดต่อประสานงานในการทำกิจกรรมโครงการจำเป็นต้องใช้การประสานงานหลายทาง

การออกหนังสือราชการที่มิจัยได้ออกหนังสือใน 2 แบบ คือ แบบที่ 1 ออกในนามโครงการวิจัย ส่วนใหญ่จะออกในโอกาสเชิญประชุมสมาชิกกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา หรือหน่วยงานในกรณีที่เป็นการทำกิจกรรมที่เป็นที่รู้จักกันโดยหัวหน้าโครงการเป็นผู้ลงนาม แบบที่ 2 คือ การออกหนังสือในนามของสถาบันและคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรมใช้ในการเชิญประชุมหรือประสานงานขอความร่วมมือที่ไม่ใช่กิจกรรมที่ได้ตกลงกันไว้ก่อน ในกรณีนี้ คณะบดีหรืออธิการบดีเป็นผู้ลงนาม

8. การดำเนินการกิจกรรม (การบริหารกิจกรรม)

เพื่อให้กิจกรรมทุกกิจกรรมสามารถดำเนินการได้ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้หรืออย่างน้อยให้ได้ตามลำดับขั้นตอนที่วางไว้ หลังจากที่ได้รับอนุมัติโครงการที่มิจัยได้ประชุมวางแผนการประสานงานกับหน่วยงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รับความร่วมมือในการจัดทำกิจกรรมจากชุมชน ผู้ประกอบการ โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลปทุม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อุตสาหกรรมจังหวัด อำเภอเมืองอุบลราชธานี พัฒนาการอำเภอ ตามลำดับประชุมผู้ประกอบการแจ้งรายละเอียดโครงการ จากนั้นที่มิจัยได้เข้าร่วมประชุมกับ อบต. เพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกสภา อบต. ลำดับต่อมาได้จัดประชุมผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดที่สถาบันราชภัฏอุบลราชธานีเพื่อทำความเข้าใจและให้ทุกฝ่ายร่วมวางแผนกิจกรรมประชาคมตำบล เรื่องอาชีพเครื่องปั้นดินเผา

ขั้นตอนการจัดทำกิจกรรมส่วนใหญ่ที่มิจัยจะใช้การตรวจสอบแผนการดำเนินงานกิจกรรมแล้วประสานกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อตรวจสอบระยะเวลาที่ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ว่าง การวางแผนส่วนใหญ่จะใช้การประชุมคณะกรรมการกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาเพื่อให้กรรมการแสดงความคิดเห็น จากนั้นจึงนำความคิดเห็นของคณะกรรมการจัดทำแผนการทำกิจกรรม ซึ่งจะได้รายละเอียดแผนงาน เช่น คนรับผิดชอบงาน ระยะเวลาสถานที่ และวิธีการประสานงานในแต่ละกิจกรรม จากนั้นแต่ละฝ่ายจะทำงานที่ตนรับผิดชอบ ทีมงานจะดำเนินการด้านเอกสาร ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง เช่น วิทยากร ประธานเปิดงาน อื่น ๆ แล้วแต่กรณี นอกจากนั้นยังทำหน้าที่ติดตามการดำเนินงานของแต่ละฝ่าย เพื่อสอบถามปัญหา อุปสรรค และความก้าวหน้า ทั้งโดยโทรศัพท์ และการติดตามด้วยตนเอง ส่วนใหญ่การดำเนินจะดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนเพียงแต่ช่วงเวลาอาจล่าช้าไปบ้าง เนื่องจากความจำเป็นด้านภาระกิจของผู้ประกอบการ

การประเมินผลกิจกรรม หลังจากจัดกิจกรรมที่มิจัยจะสรุปผลการประชุมโครงการรวบรวมข้อมูลจากการทำกิจกรรมทั้งด้าน กระบวนการจัดกิจกรรม จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประมวลผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยประชุมที่มิจัยร่วมพิจารณาในแต่ละประเด็น ขณะเดียวกันที่มิจัยยังได้สังเกตทุกกิจกรรมของผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้องของผู้ร่วมกิจกรรมตั้งแต่การเสนอความคิดเห็นในขณะร่วมกิจกรรม และการแสดงออกรูปแบบอื่น ๆ เพื่อนำมาประกอบการประเมินความสำเร็จของกิจกรรม

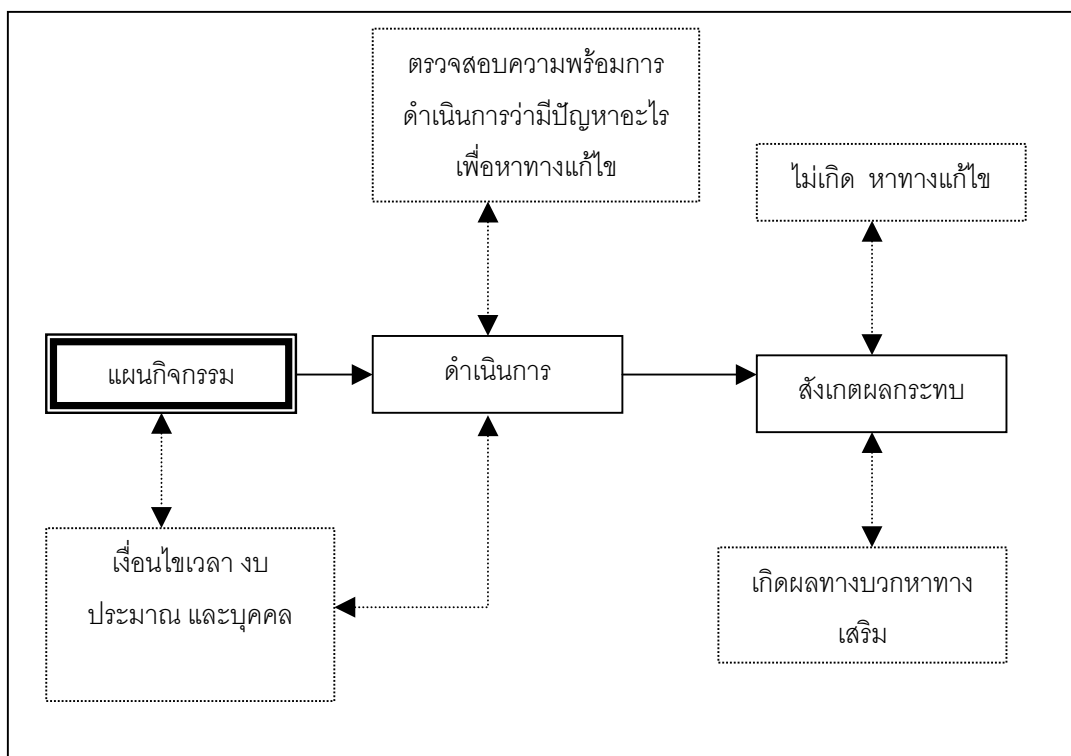
ผลที่ได้จากการจัดกิจกรรม จะนำมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมลำดับถัดไป อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นรูปแบบเวลาจัดประชุมคณะกรรมการกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาไม่สามารถจัดประชุมได้ในเวลากลางวัน เนื่องจากต้องทำงาน จึงเลื่อนมาเป็นเวลากลางวันวันอาทิตย์ซึ่งทุกคนหยุดทำงาน แต่ผู้ประกอบการส่วนหนึ่งชอบดงมว้ย ทำให้ผู้เข้าประชุมเข้าไม่ครบองค์ประชุม ดังนั้นจึงใช้การประชุมเวลากลางคืนหรือตอนเย็น (หัวค่ำ) และได้ถือปฏิบัติในการประชุมกรรมการกลุ่มมาจนถึงปัจจุบันส่วนรายละเอียดแต่ละกิจกรรมก็แตกต่างกันดังรายละเอียด ในบทที่ 4 - 6

9. การควบคุมโครงการ

โครงการนี้ได้ถูกควบคุมโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยผ่านผู้ประสานงานโครงการ และควบคุมภายในโครงการโดยหัวหน้าโครงการภายใต้ภาระที่นักวิจัยต้องทำหน้าที่สอนหนังสือและการบริหาร ทีมวิจัยจึงมีผู้ช่วยนักวิจัยคอยตรวจสอบกิจกรรมติดตามผลการดำเนินงาน และทำหน้าที่นำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมให้ทีมวิจัย การดำเนินงานกิจกรรมในโรงเรียนจะมอบหมายให้นักวิจัยในโรงเรียนติดตามส่วนกิจกรรมของผู้ประกอบการหัวหน้าทีมวิจัยจะติดตามดูแลด้วยตนเอง

การติดตามควบคุมการดำเนินงานความก้าวหน้าของกิจกรรมแต่ละกิจกรรมอย่างใกล้ชิดจะทำให้ทราบปัญหาการดำเนินงานทราบความก้าวหน้า และได้ร่วมกับผู้ทำกิจกรรมแก้ปัญหา รวมทั้งการจัดกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อสร้างควมมีประสิทธิภาพแก่กิจกรรม เช่น การอบรมการทำพิมพ์ปูนปลาสเตอร์สำหรับหล่อปั้นดิน ซึ่งมีรายละเอียดมาก เพื่อให้กิจกรรมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจำเป็นต้องมีเครื่องมือ ต้องมีเครื่องกลึง แต่กลุ่มยังไม่มีดังนั้นทีมวิจัยจำเป็นต้องแก้ปัญหาโดยการจัดหามาให้ และทีมวิจัยได้ผลักดันให้ทำพิมพ์ ด้วยการออกแบบขอแบบขอแบบจะไวน์เพื่อให้ผู้ประกอบการได้ฝึกฝนการทำพิมพ์จนเกิดความชำนาญ ปัจจุบันมีความสามารถทำพิมพ์ได้อย่างมีคุณภาพ

ดังนั้นการติดตามควบคุมโครงการจึงไม่ใช่การติดตามเพียงแต่ว่าทำหรือไม่ทำ แต่ติดตามดูว่าทำได้ผลอย่างไรมีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง จะแก้อย่างไร และยังต้องคิดหากิจกรรมเสริมอื่น ๆ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ทีมวิจัยจะไม่ใช้วิธีบอกว่าต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่จะถามว่าเมื่อมีปัญหาอย่างนี้จะทำอย่างไร ส่วนมากเขาจะบอกได้ ปัญหาอยู่ที่เขาไม่ได้ทำ ดังนั้นทีมวิจัยจึงผลักดันให้ทำ ในกรณีหลักสูตรเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีผู้รับผิดชอบดำเนินการคนเดียวการติดตามจึงไม่น่าจะมีปัญหา แต่กลับมีปัญหา เนื่องจากการตามตัวลำบาก ไม่เจอไม่เห็นอยู่ในโรงเรียน ปิดมือถือติดต่อไม่ได้ และถ้าพบตัวก็บอกว่าไม่มีปัญหา นี่คือนปัญหาการติดตามงาน แต่ถ้าเป็นกลุ่ม ทีมวิจัยสามารถติดตามได้จากหลายคน แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการที่ทีมวิจัยใช้สามารถเขียนเป็นแผนภูมิดังนี้

รูปที่ 3.1 แสดงกระบวนการบริหารจัดการโครงการวิจัย

10. การปรับปรุงและซ่อมเสริม

มีกิจกรรมหลายกิจกรรมที่การดำเนินการมีปัญหาที่ต้องแก้ไข ตั้งแต่การเตรียมการ(คน-วิธีการ) ทีมวิจัยจะใช้กระบวนการจัดประชุมกรรมการผู้เกี่ยวข้อง (กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา) เพื่อให้ร่วมมือกันคิดหาแนวทางแก้ไขโดยให้แต่ละคนเสนอแนวทางโดยมีเหตุผลสนับสนุนต่อที่ประชุม แล้วให้ร่วมกันดำเนินการตามมติของที่ประชุม ในกรณีที่พบกิจกรรมที่ดำเนินการและเกิดผลดีต่อสมาชิกทีมวิจัยจะจัดวางกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้มีกิจกรรมต่อเนื่อง โดยให้กลุ่มเสนอแนวทางขึ้นมา เช่น การอบรมการทำพิมพ์ ผู้เข้าอบรมเห็นแนวทางว่าน่าจะดีมีประโยชน์จึงออกแบบขวดเพื่อบรรจุไวน์เพื่อมาจัดทำพิมพ์แต่ยังไม่มั่นใจในฝีมือและขวดเครื่องมือที่จะทำเป็น ทีมวิจัยก็ใช้วิธีออกแบบงานที่เล็กและทำง่ายมาให้ทำโดยจะให้ค่าแรงตอบแทนเพื่อให้เกิดความชำนาญของช่างทำพิมพ์ดีขึ้น เป็นต้น แนวทางเช่นเดียวกันที่ทีมวิจัยได้ใช้ในการดำเนินการของกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาตลอดทั้งโครงการ

11. การประเมินผลโครงการ

เนื่องจากโครงการวิจัยชุดนี้ เป็นโครงการที่ต้องการสร้างผลกระทบแก่ชุมชนในหลายส่วน เช่น ให้โรงเรียนเห็นความสำคัญของอาชีพเครื่องปั้นดินเผาและอื่น ๆ ที่เป็นของชุมชน โดยการศึกษาข้อมูล

อาชีพของชุมชนโดยละเอียด เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งก็คือการปั้นเด็กให้เป็นผู้ที่รู้จักชุมชนของตน สามารถเรียนรู้อาชีพของชุมชน และมีความเข้าใจชุมชน ชุมชนมีความภูมิใจในอาชีพของตนรวมทั้งพัฒนาอาชีพให้มีความเข้มแข็งสามารถสร้างรายได้แก่ผู้ประกอบการและชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนไม่ทิ้งถิ่นไปทำงานต่างจังหวัด บุตรหลานที่จบการศึกษามาแล้วส่วนหนึ่งได้เข้ามาร่วมทำอาชีพและนำความรู้อื่น ๆ มาพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป ดังนั้นการประเมินผลโครงการจึงต้องประเมินผลหลายด้านดังนี้

1. การประเมินผลการดำเนินโครงการ (Monitoring) เป็นการประเมินผลด้านปัญหาอุปสรรคและความสำเร็จในการจัดการกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในโครงการว่าแต่ละกิจกรรมสามารถดำเนินการได้ตามแผนที่วางไว้หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร จะแก้ไขอย่างไรเพื่อแก้ไขปัญหาก็สามารถจัดการได้ตามวัตถุประสงค์โครงการ ดังนั้นการประเมินผลด้านนี้จะกระทำไปพร้อมกับการทำกิจกรรมนั้นๆ ทีมวิจัยเป็นผู้ประเมิน

2. การประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ เป็นการประเมินผลโครงการตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรมว่า เพื่อทำกิจกรรมนั้นๆ แล้วสามารถเกิดผลตามที่ตั้งวัตถุประสงค์ได้มากน้อยเพียงใด โดยทีมวิจัยได้ตั้งเกณฑ์การประเมินเอาไว้เป็นตัวกำหนดระดับความสำเร็จของโครงการ ซึ่งใช้ทั้งแบบประเมินผลและการสังเกต

3. การประเมินผลกระทบโครงการ (Out Come Evaluation) เป็นการวัดผลกระทบของโครงการ โดยจะวัดด้านกายภาพของชุมชน สังคม และเศรษฐกิจ การประเมินผลด้านนี้เป็นการสังเกตความเปลี่ยนแปลงของชุมชน สังคม เศรษฐกิจ เปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังโครงการ ซึ่งทีมวิจัยได้เก็บข้อมูลเบื้องต้นไว้ในการศึกษาระยะที่หนึ่ง เป็นการศึกษาก่อนดำเนินการและใช้ความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันว่ามีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรไปเปรียบเทียบกับ กระบวนการประเมินที่ทีมวิจัยจะใช้การสังเกตการประชุมกลุ่มย่อย สัมภาษณ์เจาะลึกและประชุมผู้เกี่ยวข้องให้ร่วมประเมินผลกระทบ

12. สรุปการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม

12.1 บทบาทของโรงเรียนในการส่งเสริมอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน

โรงเรียนสามารถส่งเสริมอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนโดยทำบทบาทดังต่อไปนี้

1. ให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มอาชีพเครื่องปั้นดินเผาเพื่อสร้างความคุ้นเคยเป็นกันเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของความร่วมมือในด้านอื่น ๆ ต่อไป

2. เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการใช้สถานที่ของโรงเรียนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชุม การจัดแสดงสินค้า รวมทั้งการจัดตลาดนัดเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

3.เปิดสอนหลักสูตรเครื่องปั้นดินเผาในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความรู้สึกที่อาชีพนี้นี้มีความสำคัญซึ่งจะส่งผลให้มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพเครื่องปั้นดินเผาและยังจะช่วยให้นักเรียนนำความรู้สมัยใหม่และช่วยออกแบบสินค้าใหม่ ๆ ให้แก่ผู้ประกอบการ รวมทั้งอาจนำไปสู่การเลือกประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของนักเรียนในภายหลังด้วย

4.ส่งเสริมให้อาจารย์บูรณาการอาชีพเครื่องปั้นดินเผากับการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของนักเรียนเป็นการสอนให้นักเรียนรู้จักนำวิชาการสกลมาประยุกต์ใช้กับอาชีพชุมชน จะเป็นการสร้างความเข้าใจในรายวิชาที่เรียนมากขึ้น และผู้สอนยังสามารถนำผลการเรียนกลับไปช่วยเหลือแนะนำผู้ประกอบการในการพัฒนาอาชีพให้ดียิ่งขึ้นได้อีกด้วย

5.เชิญผู้ประกอบการเป็นวิทยากรบรรยายพิเศษอาชีพเครื่องปั้นดินเผา เทคนิคการผลิตและสาธิตในโอกาสต่าง ๆ

6.ประกาศให้สถานประกอบการเป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เข้ามาศึกษาความรู้เพื่อเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้ประกอบการและเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีของผู้ประกอบการต่อสายตาของนักเรียนและเยาวชน

7.จัดทำสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์เผยแพร่อาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนในโอกาส ต่าง ๆ เพื่อชักนำให้ประชาชนทั่วไปและหน่วยงานได้ทราบ

8.รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ โดยละเอียดเกี่ยวกับอาชีพเครื่องปั้นดินเผาเพื่อใช้เป็นข้อมูล สารสนเทศของโรงเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การบูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา ต่าง ๆ ของอาจารย์ผู้สอน

9.ส่งเสริมและสนับสนุนการทำโครงการพิเศษเกี่ยวกับอาชีพเครื่องปั้นดินเผาโดยการเสนอแนะนักเรียนให้ร่วมกับผู้ประกอบการในการผลิตสินค้าที่แปลกใหม่ โดยนักเรียนออกแบบผู้ประกอบการเป็นผู้ผลิต และนักเรียนจัดจำหน่าย โดยโรงเรียนให้การสนับสนุนงบประมาณจากโครงการกิจกรรมส่งเสริมอาชีพอิสระเพื่อหารายได้ระหว่างเรียน (ส.อ.ร.)อุดหนุนโครงการภายใต้การนิเทศของอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด

12.2 กระบวนการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนที่ใช้กระบวนการเรียนการสอนในสถานประกอบการ ฝ่ายบริหาร และการติดตามผล คือ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

โรงเรียนสามารถดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1.สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนให้เห็นความสำคัญในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างโรงเรียนกับ

ชุมชน โดยเน้นให้มองเห็นว่าการสอนให้มีความสัมพันธ์หรือการนำอาชีพหรือนำชุมชนมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของอาจารย์ผู้สอนทุกคน รวมทั้งการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาสอนในโรงเรียนเป็นหน้าที่ของโรงเรียนในการจัดสาระการเรียนรู้

2. แสวงหาอาสาสมัครเพื่อเป็นหัวหน้ารณรงค์การดำเนินการ โดยต้องได้คนที่มีความตั้งใจจริง ส่วนโรงเรียนคอยอำนวยความสะดวกให้ตั้งแต่การส่งเข้าอบรมการศึกษาดูงานโรงเรียนที่ดำเนินการจนประสบผลสำเร็จเครื่องมืออุปกรณ์และหน่วยสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้และเป็นตัวอย่างที่จะสร้างพลวัตขึ้นในโรงเรียนต่อไป

3. การประสานกับชุมชนเพื่อให้ได้รับความร่วมมือในการจัดทำหลักสูตรเช่น รายละเอียดของอาชีพ เทคนิคการผลิต กระบวนการฝึกภาคปฏิบัติที่โรงเรียนขอความร่วมมือกับผู้ประกอบการ รวมทั้งค่าตอบแทนที่ผู้ประกอบการควรจะได้รับเป็นค่าตอบแทนและการให้ใช้สถานประกอบการเป็นสถานที่ฝึกงาน เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างรอบคอบมีหลายขั้นตอนเริ่มต้นจากการประชุมชี้แจงแก่นักนำชุมชน ผู้นำอาชีพการทำเวทีประชาคมเกี่ยวกับอาชีพ การวิเคราะห์ขั้นตอนการสอน ค่าตอบแทนของสถานประกอบการโดยอาจารย์ผู้รับผิดชอบเป็นผู้ร่วมกันคิดและในรายละเอียดทั้งหมด

4. ร่วมกับชุมชนในการสร้างหลักสูตรเพื่อให้ได้หลักสูตรที่เหมาะสม และวิธีการบริหารหลักสูตรที่ทุกฝ่ายยอมรับ

5. ปรับปรุงกฎระเบียบของโรงเรียนเพื่อให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนตามวิธีที่กำหนด โดยพิจารณาความเหมาะสมของกฎระเบียบที่มีอยู่ว่าขัดขวางหรือสนับสนุนการเปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวหรือไม่เพียงไร เช่น ระเบียบการเลือกวิชาเลือกของนักเรียน ระเบียบการออกนอกบริเวณโรงเรียนในเวลารเรียน การประเมินผลการเรียน การจ่ายค่าตอบแทนวิทยากรและการจ่ายค่าวัสดุฝึกงาน ของนักเรียนแก่สถานประกอบการ โดยผู้บริหารร่วมกับผู้สอนเป็นผู้รับผิดชอบ

6. เตรียมเอกสารประกอบการสอน และสื่อต่างๆ เตรียมความพร้อมของวิทยากร เตรียมเครื่องมือ และวัสดุที่จะใช้ดำเนินการ

7. เปิดสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้นมา เป็นขั้นที่มีความสำคัญมากเพราะเป็นการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ที่ผู้สอนจะต้องเสียสละมากขึ้น เพราะนอกจากครูสอนจะสอนทฤษฎีในชั้นเรียนแล้วยังต้องสอนภาคปฏิบัติ แทนที่จะสอนคนเดียวต้องสอนหลายคน ดังนั้นแผนการสอนต้องชัดเจนแน่นอนเพื่อให้เกิดความสะดวกในการประสานผู้ประกอบการเป็นวิทยากร และการสอนภาคปฏิบัติในสถานประกอบการซึ่งต้องใช้เวลามากกว่า ดังนั้นจึงเป็นปัญหาต่อการดำเนินงานของผู้สอนมากและส่วนมากจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้โดยลำพัง แต่ทุกอย่างจะหมดไปถ้าฝ่ายบริหารให้ความช่วยเหลือและคอยดูแลอย่างใกล้ชิด จึงนับว่า ฝ่ายบริหารและการติดตามผลอย่างใกล้ชิด จึงเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จของโครงการ

หมายเหตุ

ในกรณีนักเรียนระดับประถมศึกษาจะสามารถดำเนินการได้ง่ายกว่าระดับมัธยมศึกษา เพราะนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนและเนื้อหาสาระส่วนใหญ่จะเป็นไปทางด้านศิลปะ ดังนั้นความจำเป็นในการใช้สถานประกอบการจึงมีน้อยกว่าเพราะสามารถฝึกปฏิบัติได้ในชั้นเรียนถ้าบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนก็เป็นเรื่องใกล้ตัวไม่ต้องลงลึกในเนื้อหาของวิชาเครื่องปั้นดินเผาหรือการประกอบธุรกิจ

12.3 กระบวนการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืนของอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน สามารถสรุปผลการศึกษามาเป็นกระบวนการได้ดังนี้

1. **การศึกษาดตนเอง** หมายถึงการศึกษาองค์ประกอบของอาชีพเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันทั้งหมด ได้แก่ รูปแบบการประกอบกิจการของอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนทั้งด้าน ทุน แรงงาน วัตถุดิบ เทคโนโลยี การตลาด คุณภาพผลิตภัณฑ์ โอกาสก้าวหน้าของอาชีพ ปัญหาในการประกอบกิจการและการผลิตโดยละเอียด

2. **การวิเคราะห์สภาพปัญหาและศึกษาทางเลือกในการพัฒนา** โดยใช้ข้อมูลอาชีพที่ได้ในขั้นที่ 1 โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าหน่วยงานในชุมชน พัฒนาการจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด ตัวแทนอำเภอ (นายอำเภอ) ผู้บริหารโรงเรียนและนักวิชาการ ความร่วมมือของหน่วยงานควรเริ่มต้นจากภายในชุมชน คือจากผู้ประกอบการทั้งหมดแล้วนำสิ่งที่ได้จากครั้งนี้มาเสนอต่อที่ประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้พิจารณาถึง โอกาส ปัญหาอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นและโอกาสในการดำเนินการ นอกจากนั้นยังเป็นการขอความร่วมมือสนับสนุนจากหน่วยงานเหล่านั้นในด้านต่าง ๆ เช่น การสนับสนุนด้านงบประมาณ การอบรมให้ความรู้และการจัดทำโครงการอื่น ๆ เข้ามาสนับสนุนด้วย เช่น โรงเรียนจัดการเรียนการสอนให้สัมพันธ์กับอาชีพเครื่องปั้นดินเผา หรือเปิดสอนอาชีพเครื่องปั้นดินเผา การจัดหาครุภัณฑ์งานสนับสนุน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนเตาเผาผ่านทางอำเภอ เป็นต้น

3. **วางแผนและเตรียมการ** เป็นขั้นตอนที่นักวิชาการ (นักวิจัย) ร่วมมือกับผู้ประกอบการวางแผนการพัฒนา นำผลการศึกษาและผลการวิเคราะห์มาใช้ประโยชน์ โดยนำสภาพปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่กำหนดเป็นกิจกรรม และจัดลำดับกิจกรรมก่อนหลังตามความจำเป็นก่อนหลัง จัดกิจกรรมออกเป็นแผนเร่งด่วน แผนระยะกลางและแผนระยะยาว โดยกำหนดบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการประสานงานในลำดับต่อไป จากนั้นจัดทำเอกสารแผนงานแจ้ง อบต.ในฐานะหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบโดยตรง

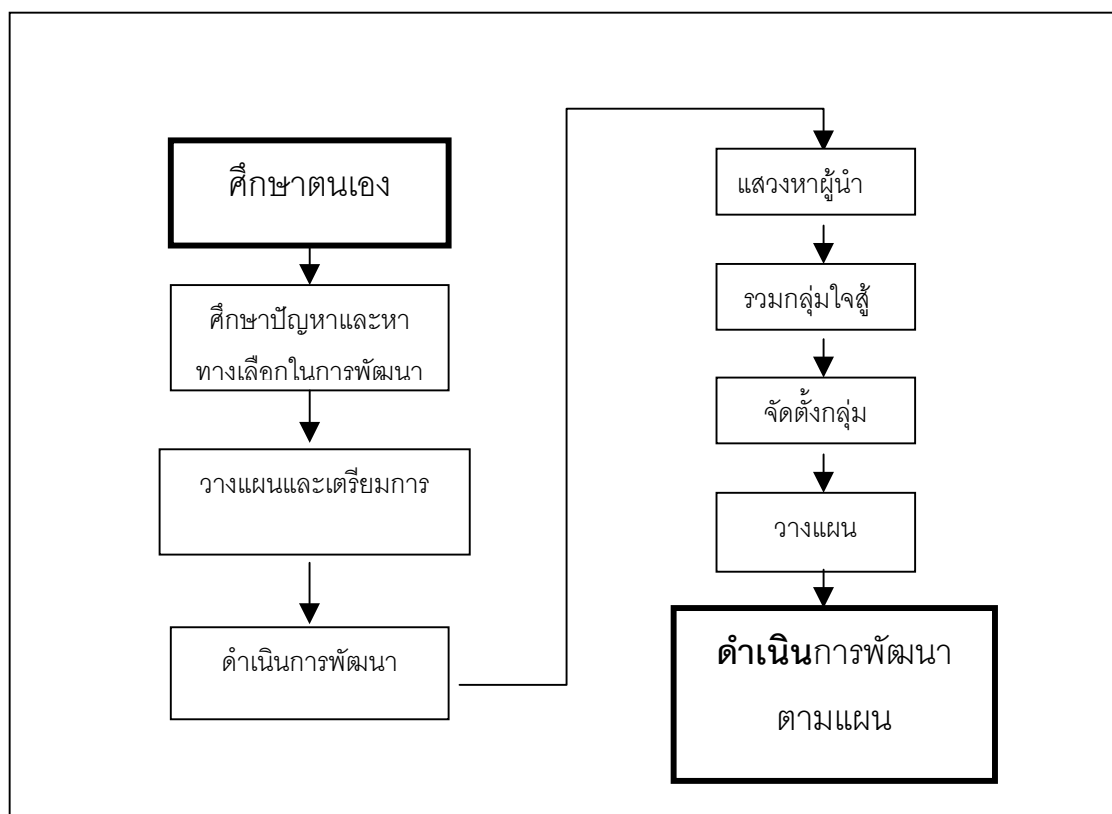
4 ดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นที่เริ่มกระบวนการพัฒนาตามแผนที่วางไว้ โดยใช้กระบวนการกลุ่มในการขับเคลื่อนกิจกรรม เพื่อให้ผู้ประกอบการทุกคนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่ออาชีพของตนและเพื่อให้กิจกรรมดังกล่าวสามารถพัฒนาไปเป็นกิจวัตรประจำของตนตลอดไป โดยมีขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่มดังนี้

4.1 การแสวงหาผู้นำกลุ่ม เป็นขั้นตอนแสวงหาตัวบุคคลที่จะประสานงานกับผู้ประกอบการอื่นๆ ที่มีแนวความคิดที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และควรเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสร้างพลวัตภายในกลุ่มให้เกิดขึ้น เมื่อได้ตัวบุคคลแล้วจึงสร้างแนวคิดและคอยให้คำแนะนำจนทำให้เขาสามารถดำเนินการขยายแนวคิดสู่ผู้ประกอบการอย่างกว้างขวาง

4.2 การรวมกลุ่มใจสู้ เป็นขั้นการรวบรวมผู้สนใจและพร้อมที่จะร่วมพัฒนาคุณภาพเครื่องปั้นดินเผา และควรเป็นกลุ่มผู้สนใจจริง ๆ เพราะกลุ่มนี้จะสามารถสร้างพลวัตการพัฒนาให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยหัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ประสานงานและรวบรวมผู้ประกอบการ แล้วประชุมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจนทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่น (จับเข้าคุยกัน, น้ำใสใจจริง) โดยทำบ่อย ๆ และเปิดโอกาสให้ทุกคนได้พูดแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง จากนั้นเป็นกิจกรรมจัดตั้งกลุ่ม

4.3 จัดตั้งกลุ่มเป็นขั้นตอนรวมกลุ่มโดยเริ่มต้นจากการรับสมัครเข้ากลุ่ม การสร้างความเข้าใจ การจัดทำวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การคิดทำกฎข้อบังคับ การเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน การวางแผนการทำงานของกลุ่ม การประชุมกลุ่มย่อยแบบไม่เป็นทางการ การประชุมกลุ่มใหญ่ การจัดอบรมกลุ่มโดยใช้กระบวนการ FSC โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือให้สมาชิกเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม เห็นปัญหาของตัวเองและกลุ่มเป็นปัญหาเดียวกัน และเห็นว่าปัญหาของกลุ่มว่าเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการรวมกลุ่ม

4.4 การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์และสร้างความเข้มแข็งของอาชีพ เป็นขั้นตอนที่จะดำเนินการต่อเนื่องจากขั้นการจัดตั้งกลุ่ม โดยจะให้สมาชิกกลุ่มร่วมมือกันทำกิจกรรมกลุ่มตามลำดับที่กลุ่มได้วางแผนไว้ เช่น การพัฒนาคุณภาพครก การขึ้นราคาครก การจัดหาวัตถุดิบ การจัดระบบภายในโรงงาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่การจัดแสดงสินค้า ทั้งนี้ใช้กระบวนการกลุ่มที่ให้สมาชิกทุกคนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์ โดยให้มีผู้นำกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการในกรณีผู้นำยังไม่เข้มแข็งให้มีบุคคลภายนอกที่สมาชิกให้ความเชื่อถือมาเป็นที่ปรึกษา และร่วมดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด บางกรณีอาจถึงขั้นพาทำทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกได้เห็นว่าปัญหาต่างๆสามารถแก้ไขได้จริง เพื่อสร้างความศรัทธาต่อวิธีการของกลุ่มแล้วจะได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในการทำกิจกรรมอื่นๆต่อไป จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า **ความสามารถของผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการทำงานกลุ่ม**

แผนภูมิแสดงขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์

13. ผลกระทบจากโครงการ

จากการดำเนินงานครั้งนี้ได้เกิดผลกระทบต่อทั้งทางโรงเรียน สถานประกอบการและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหลายด้าน ด้านองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผลักดันให้มีการสร้างสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน และมีระบบการจัดเก็บเศษวัสดุที่เกิดจากกระบวนการผลิตของชุมชน ด้านโรงเรียนได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมากขึ้น มีกิจกรรมร่วมกันในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบมากขึ้น ผู้ประกอบการมีการจัดการในโรงงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น ความสะอาดและความเป็นระเบียบของสถานประกอบการปรากฏชัดเจนถึงแม้ว่ากิจกรรมการวิจัยจะจบไปแล้ว

14. สรุป

การวิจัยเรื่องปั้นเด็กปั้นดินเพื่อท้องถิ่นยั่งยืน เป็นกระบวนการที่พยายามใช้กระบวนการสร้างสร้างเด็กโดยใช้กระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น หรือหลักสูตรสถานศึกษาที่ จัดไว้ในหมวดการเรียนรู้พื้นฐานอาชีพในโรงเรียนประถมศึกษา และในกลุ่มสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม (เครื่องปั้นดินเผา) ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ให้นักเรียนได้เรียนภาคปฏิบัติในสถานประกอบการ ภายใต้การสอนและควบคุมการปฏิบัติของผู้ประกอบการที่เป็นช่างและประกอบการชีพเครื่องปั้นดินเผา

ซึ่งการสร้างหลักสูตรดังกล่าวได้สร้างขึ้นมาจากผู้รับผิดชอบภายใต้การสนับสนุนจากผู้อำนวยการและความร่วมมือจากผู้ประกอบการ ดังนั้นเมื่อการดำเนินการเสร็จสิ้นลง จึง พบว่า สถานประกอบการ (โรงงาน) ได้รับการปรับปรุงเข้าสู่การผลิตที่เป็นระบบ มีการจัดสถานที่และจัดวางอุปกรณ์การผลิตและขั้นตอนการผลิตที่เป็นระบบ สะดวกต่อการผลิต มีความสะอาด ทำให้การดำเนินการผลิตของโรงงานมีความปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมากขึ้นถึงประมาณร้อยละ 85 ครกซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์หลักของชุมชนมีขนาดมาตรฐานเพื่อใช้ผลิตเป็นมาตรฐานเดียวกัน คุณภาพของครกดีขึ้นและครกที่เสียจากการะบวนการผลิตมีปริมาณลดน้อยลง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น จนทำให้ผู้ประกอบการบางรายขยายการผลิตของตนขึ้นจากเดิม (มีการสร้างเตาเผาเพิ่มขึ้นอีก 4 เตา) ทางโรงเรียนให้ความสำคัญต่ออาชีพเครื่องปั้นดินเผามากขึ้น และยังมีความสัมพันธ์กับชุมชนโดยทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันมากขึ้น นักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องเครื่องปั้นดินเผาและกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผามากขึ้น ผู้ประกอบการเห็นและให้ความสำคัญต่อการถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนมากขึ้น เพราะส่วนหนึ่งที่สามารถปั้นขึ้นรูปได้ก็จะเป็นช่างปั้นหารายได้ซึ่งเป็นการลดภาระการหาคนงานของผู้ประกอบการได้อีกทางหนึ่ง

15. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์

หลังจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แล้วมีประเด็นที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

1. การส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น โรงเรียนควรเป็นแกนนำในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลของอาชีพ สภาพปัญหา และความต้องการ โดยใช้นักเรียนเป็นเครื่องมือแล้วนำข้อมูลวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้เป็นหมวดหมู่แล้วจัดระบบข้อมูลเพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้และให้บริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำมาใช้เป็นสาระการเรียนรู้ของนักเรียนตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาใหม่ที่โรงเรียนสามารถจัดสาระการเรียนรู้เสริมจำนวนร้อยละ 30 ดังนั้นถ้าโรงเรียนมีข้อมูลท้องถิ่นโดยสมบูรณ์จะสามารถช่วยเหลือให้ความสะดวกสบายแก่ครูผู้สอนที่จะดำเนินการต่อไปและเมื่อจัดการเรียนการสอนก็ให้นักเรียนเก็บข้อมูลใหม่และมีการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอขณะเดียวกันโรงเรียนต้องเลือกสรรจุดเด่นของชุมชนมาเป็นแหล่งเรียนรู้โดยประกาศให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน เพื่อดำเนินการไประยะหนึ่งจะพบว่าโรงเรียนกับชุมชนจะเป็นองค์ประกอบของกันและกันอย่างแยกไม่ออก จะส่งผลดีต่อการสั่งสอนและอบรมเยาวชนให้รักท้องถิ่นภูมิใจและศรัทธาในท้องถิ่นบรรพบุรุษของตนและในที่สุดชุมชนจะมีความเข้มแข็ง

2. กระบวนการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่สมควรจะดำเนินการควรให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติคือ โรงเรียนสามารถจัดทำหลักสูตรสาระการเรียนรู้ของทุกรายวิชาโดยใช้ท้องถิ่น เช่น ภูมิหลัง วัฒนธรรม อาชีพธุรกิจ และอาชีพของท้องถิ่นมาจัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทุกหมวดหมู่ตามความเหมาะสมของแต่ละรายวิชาที่มีเปิดสอนในโรงเรียน สำหรับโรงเรียน

พร้อมให้พิจารณาเปิดสอนรายวิชาที่มีความสอดคล้องหรือรายวิชาที่จะสามารถส่งเสริมให้อาชีพของท้องถิ่นมีการพัฒนายิ่ง ๆ ขึ้นไปในกรณีโรงเรียนปทุมพิทยาคมต้องเปิดรายวิชาเครื่องปั้นดินเผาโดยรับอาจารย์ที่จบทางเครื่องปั้นดินเผาหรือเซรามิกเข้ามา แล้วใช้สถานประกอบการเป็นแหล่งฝึกงานภาคปฏิบัติได้ โดยมีการดำเนินการเป็นขั้น ๆ ไป ตามกระบวนการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้นำเสนอไปแล้ว

3. การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์สามารถทำได้เป็น 2 กรณี คือ กรณีที่สินค้ายังไม่มีตลาดที่แน่นอนจะสามารถแนะนำโดยฝ่ายส่งเสริมของหน่วยงานต่าง ๆ โดยนำตัวอย่างมาให้อุตสาหกรรมส่วนในกรณีที่สินค้ามีจำนวนมากและติดตลาดแล้วการให้คำแนะนำจะไม่สามารถทำให้เปลี่ยนแปลงได้ ต้องใช้กระบวนการกลุ่มแล้วส่งเสริมอย่างเป็นทางการโดยเริ่มต้นจากสร้างความตระหนักต่อกลุ่มต่ออนาคตของสินค้าและอาชีพที่ทำอยู่รวมทั้งกลไกด้านตลาดมาใช้ เพราะว่าส่วนมากผู้ประกอบการที่ผลิตคุณภาพได้มาตรฐานจะมีลูกค้าประจำ และจะสั่งซื้อจำนวนมาก ดังนั้นผู้ผลิตรายใหญ่จะใช้ข้อต่อรองรับด้านคุณภาพเพื่อแลกเปลี่ยนกับโควตาการผลิตที่แน่นอน จะมีอำนาจต่อรองในการปรับปรุงคุณภาพได้ผลดีกว่า

4. การจัดตั้งกลุ่มประชาชน จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มได้แก่ผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ ในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี มีความรักที่จะทำงานให้แก่กลุ่มมีความสามารถในการพูดโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นได้ดี เสียสละ รองลงมาคือ วัตถุประสงค์ ของกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิก โดยกลุ่มต้องสามารถเอื้อประโยชน์ให้แก่สมาชิกด้านความมั่นคง การแก้ปัญหาแล้วจะได้ผลตอบแทนจากการร่วมกิจกรรมมากกว่าที่จะทำคนเดียว แต่ธรรมชาติของประชาชนทั่วไปจะไม่ชอบกฎเกณฑ์ ไม่มีระเบียบวินัย ไม่ชอบแสดงความเห็นต่อสาธารณะชน ดังนั้นการดำเนินงานของกลุ่มจำเป็นต้องได้รับการประคับประคองในระยะแรก กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือที่ดี โดยมีข้อแม้ว่านักวิจัยหรือที่ปรึกษากลุ่มจะต้องให้แนวทางและหลักการแก่กลุ่มเท่านั้นแล้วปล่อยให้กลุ่มดำเนินการเอง โดยการกระตุ้นด้วยวิธีการต่างๆแม้กระทั่งการปลุกระดมก็อาจจำเป็นต้องนำมาใช้ แต่ในกรณีมีผู้นำที่เข้มแข็งเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม สามารถโน้มน้าวจิตใจของกลุ่มได้ จะทำให้ประสพผลสำเร็จโดยง่ายแต่เมื่อไม่สามารถหาผู้นำดังกล่าวได้ก็ต้องคอยให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด ในการดำเนินการในบางเรื่องต้องปล่อยให้กลุ่มได้ทดลองดำเนินการเอง เพื่อเป็นการประเมินผลว่ากลุ่มมีการพัฒนาไปได้อย่างไร ไม่ใช่การมุ่งเน้นที่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงอย่างเดียว แต่ต้องมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเพราะกระบวนการที่ดีจะนำไปสู่ผลงานที่ดีเสมอ

15. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้เกิดคำถามการวิจัยที่ควรจะทำการศึกษาต่อดังนี้

- ถ้าจะให้มีองค์กรมาจัดการระบบจัดหาวัสดุในการผลิต ผลผลิต และพัฒนาผู้ประกอบการ จะทำได้หรือไม่ อย่างไร